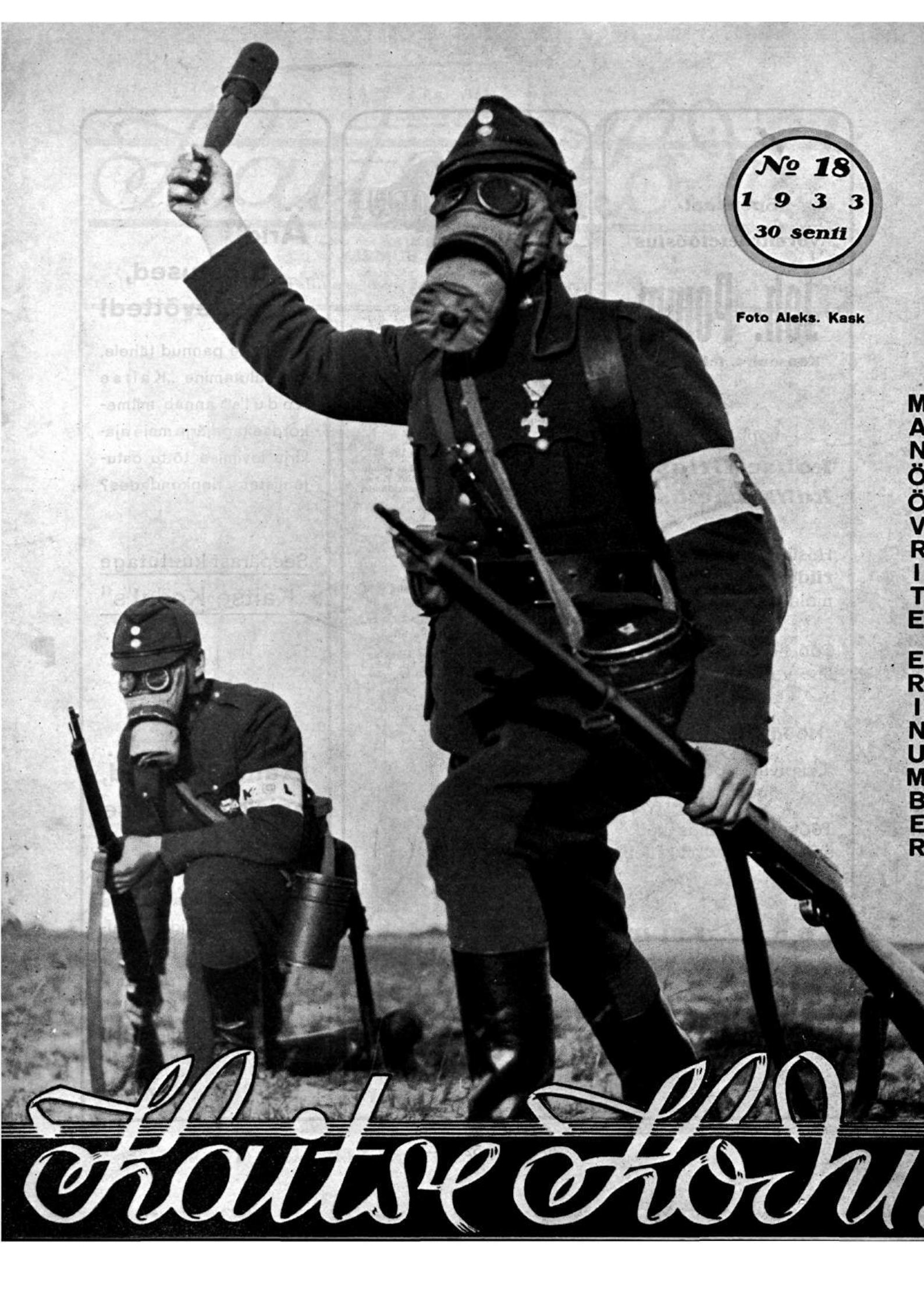

No 18
1 9 3 3
30 senti

Foto Aleks. Kask

M
A
N
Ö
V
R
I
T
E
E
R
I
N
U
M
B
E
R

Haitse Kodu

Speitsiaal-
vormiriidetööstus

Joh. Pomm

Kaasani 4, tel. 457-47

Lõp. härrad

kaitseliitlased
kaitseväelased

Hästi passivaid **vormi-
riideid** tellite ainult üle-
malnimetatud rätsepa-
tööstusest.

Töö headuse eest täie-
line vastutus. Esimese
klassi tööjõud.

Mõõdukad hinnad.

Grupiviisi soodsamad
tingimused.

Töökojas olemas kõik-
suugu kaitsevärvi riid.

Joh. Pomm
rätsepatööstus

Tallinn,
Kaasani 4, tel. 457-47

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseleidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide,
telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt,
telefon 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10–12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks markimata
käskkirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1,50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

*

Nr. 18

1933

SISUKORD:

— Pealik Friedrich Uibopuu †.

A. Balder: Antsla sügismanööver.

A. Treufeldt: Kui kodulinn oli hädas.

K. Krikmann: Motoriseerimine ja meh-
haniseerimine.

E. Vimson: Tankivastase suurtüki võit-
lusest tankiga.

J. L.: Ratsaüksuste moondamisest la-
hingtegevuses.

J. A.: Moodsad relvad.

Edgar V. Saks: Tuulepää veski. Jutt.

Ärid,
tööstused,
ettevõtted!

Kas olete pannud tähele,
et kuulutamine „Kaitse
Kodu!“ annab mitme-
kordse tagajärje meie aja-
kirja levimise tõttu ostu-
jõulistes ringkondades?

Seepärast kuulutage
„Kaitse Kodu!“

Kaitselehtlased,
naiskodukaitse
liikmed!

Jälgige hoolega „Kaitse
Kodu!“ ilmuvaid kuulutu-
si ja tarvitage eeskätt neid
kaupu, milliseid reklaami-
take „Kaitse Kodu!“
avaldatud kuulutuste läbi!

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Kaitse

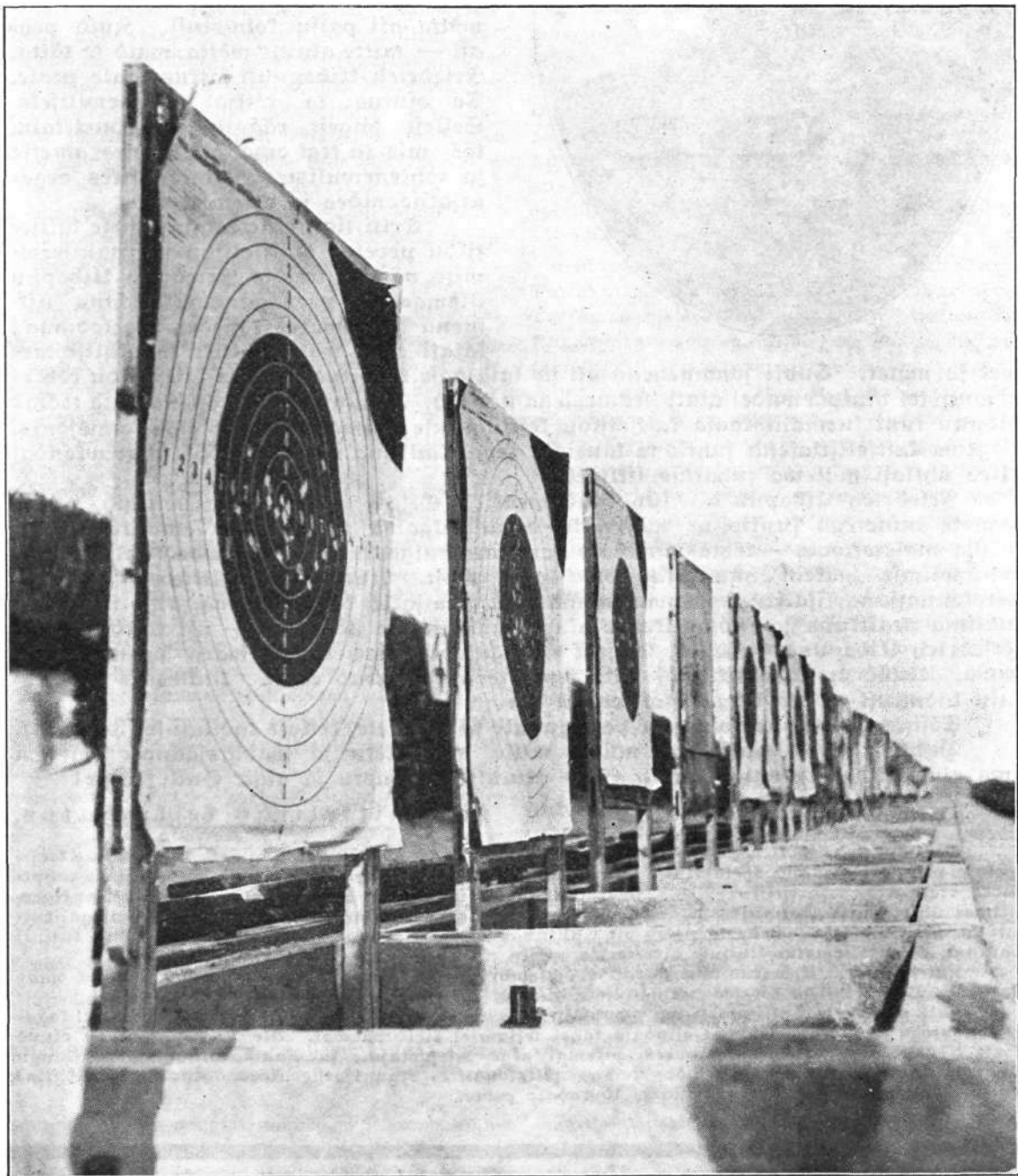
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 18

Tallinnas esmaspäeval, 25. septembril 1933

IX aastakäik

SEAL, KUS VALENDAVAD MÄRKLAUAD

FOTO A. KASK

Pealik Friedrich Uibopuu †.

Halastamatu surm on jälle meilt ära kistunud tublimata tublimate hulgaft. Pealik Friedrich Uibopuu ei ole enam. On lahkunud tulise hingega eestlane, kel alati on olnud esimesel kohal kaasa minna täie innuga kõigele sellele, mis on kasuts eestlusele ja wabale Eesti. Harwa on leida nii mitmekülgsete annetega inimest kui oli kadunu. Harwa on leida inimest, kes suudab enda peale wõtta nii palju kohustusi. Kuid peaaft — mitte ainult wõtta, waid ka täita. Friedrich Uibopuuft jattus igale poole. Ta osutus ka kõigjal ülitarmiliseks. Sellest kõigest räägib see edurikkaim töö, mis ta tegi oma otsekohesest ametis ja rohkearmulistes seltskondlikes organisatsioonides ja ettevõtetes.

Eriti ligi seisis kadunu meie kaitseliidu perele. Kaitseliidu reorganiseerimise päewil kandis Friedrich Uibopuu ülemaalist propagandatoimkonna liikmena sütitawates kõnedes üle kodumaa laialt meie wabatahtliku kodukaitse tar-

wet ja mõtet. Tubli sõnamehena oli ta laialdaselt tuntud ja meie kaitseliidu rohkearmulistel tähtpäewadel alati heameelega nähtud. Wilunud majandusmehena töötas kadunu kuni surmani kaasa kaitseliidu tekkjühatusse ülemaalistes rewisjonikomisjonis. Tegewa kaitseleitlasena juhtis ta kauemat aega Tallinna malewa Põhja malewtkonda, olles ühtlasi malewa juhatusse liikmeks.

Friedrich Uibopuu oli sündinud pealik. Olles loomult warustatud juhile omaste annetega suutis ta wäsimatu ennaftalgawa tööga oma lemmikühtuse — Põhja malewtkonna — tõsta parimaft parimate hulgas. Weel surimoodil oli kadunu kuni wiimse hetteni huwitatud oma pere tõest. Alati optimistlikuna, hoolitseja perekonnaisana, isaliku leiwawanemana oma teenijaille, kohusetruuma kaitseleitlasena, tublimata pealikuna ja südamlitkema ning osawõtkitkema sõbrana — nii tundfime me Friedrich Uibopuud. Kahju, et just niifugused inimesed nii wara peawad lahutama. Nüüd on ta waitknud, kuid tema teod räägiwad edaft. Mälestus ja eeskujus kadunuft ei kao kunagi kaitseliidu perest.

Tõfine kaastunne leinajale perekonnale ja kõtkidele, kellele kadunu seisis ligidal.

Puhka rahus! Kodumaa muld, mille wabaoleku ja wabaksjäämise eest Sa oma elus nii hoolitsenuft, wõtk, Sind armulikul wastu ja olgu Sulle terge!

Kaitseliidu tekkjühatus.

Pealik Friedrich Uibopuu sündis 12. oktoobril 1877. a. Wõrumaal Wana-Untsla wallas kooliõpetaja pojana. Saanud õpetajatuse ettevalmistuse, jattas ta hiljem oma isa tõõd. Mitte rahuldudes tolleageste tsarifikliku Wene koolipoliitikaga siirdus ta ühistegewuse alale, olles tegew mitmes ühistegelises rahalises ja ärilises ettevõttes Tartus. Maailmasõja lahtipuhkemisega kutsuti ta maailmasõtta. Selle lõppedes oli Tallinnas lähemat aega „Maaliidu“ ärijuhiks, kust kutsuti Tallinna Eesti Kirjastus-Ühtfusse direktoriks. Siin töötas kadunu kuni surmani.

Kaitseleititu F. U. astus lohe pärast 1. detsembril 1924. Teenete eest kaitseleitidu alal ta omas Kotta- ja Walgeristi ja koostõõ tunnustufeks aumärke Soome ja Poola kaitseleititudelt.

F. U. oli tegew Tallinna linna omawalitfufes wolikogu abiefimehena, kiriku alal Kaarli koguduse nõulogu kauaaegne liige ja esindaja kahel wiimasel kirikupäewal. Üle 10 aasta ta on olnud Eesti Erakõõsturiite Ühingu esimees, pikemat aega Kirjastajate ja Raamatukaupmeeste Ühingu juhatusse liige ja tegelnud paljudes teistes seltskondlikes organisatsioonides. Suulus auwiliitlasena Tallinna tehnikumi korporatfiooni lgandala perre.

SÜGISMANÖÖVER

Sügismanöövrite korraldamine kaitsevägedes ja riigikaitse organisatsioonides on ilus traditsiooniline komme, mis on välja kasvanud praktilistest vajadustest. Siis, kui avarad nurmed, heina- ja karjamaad võimaldavad suurematele hulkadele „sõjalist tegevust“, kogunevad mehed, kes valmistuvad kodumaa kaitseks, et panna kroon suvisele tegevusele. Neil manöövreil katsetatakse uute relvade, leituduste ja tehniliste saavutuste praktilist kasutamist sõjalises tegevuses, uuritakse ja lahendatakse organisatsioonilisi küsimusi, antakse rivijuhtidele ja staabi teenistuses, uuritakse oma üksuste juhtimises ja staabi teenistuses, uuritakse strateegilisi suundi ja peale kõige selle tutvustatakse sõdureid sõjaliste tegevustega, õpetatakse neid üle elama ja kandma neid raskusi, mis seotud sõjaga.

Kaitseliidu manöövrid oma iseloomult lähevad lahku kaitseväge manöövreist. Neil ei uurita suuri sõjalisi küsimusi, vaid on seatud üles piiratud väljaõppe eesmärgid. Nad on suursündmuseks, mille eel peab käima pealike ja üksuste ettevalmistus manöövriks, et iga pealik ja üksus võiks väärikalt ja laitmatult täita oma kohuseid, mis iga kaitseliitlane armastusest isamaa vastu ja tahtest olla valmis kodu kaitseks vabatahtlikult on enda peale võtnud. Manöövrid on kaitseliitlasele tõsiselt kooliks taktikalise väljaõppe alal. Kaitseliidu peres on palju vabadussõja veteraane. Manöövris nad annavad edasi järgnevale generatsioonile need lahingu kogemused ja selle vaimu, mis meid kandis võidule vabadussõjas. Manööver on ühtlasi sündmuseks, kus on esitatud kõik kaitseliidu relvaliidid ja kuhu koguneb kaitseliitlasi suurearvuliselt. See massiline kogunemine tõstab kaitseliitlastes enestes, kes oma igapäevases elus elavad laialipillatuna ja üksikult, usku oma jõusse ja annab uut jõudu tegevuseks. Massiliselt kogunedes kaitseliit demonstreerib oma jõudu ja relvastatud valmisolekut — rahulduseks ja rõõmuks oma sõpradele, kartuseks oma vaenlastele. Väljaõpe, tahe olla valmis Eesti kaitseks, kasvatada endis jõutunnet ja vabadussõja vaimu — need on eesmärgiks, kui kaitseliitlased mõneks päevaks lahkuvad oma igapäevase töö juurest ja kogunevad Antsla sügismanöövrile.

Manöövri ettevalmistus ja organisatsioon.

Antsla sügismanööver oli üles võetud kaitseliidu 1932./33. a. tegevuskavva. Neis malevais, kes osa võtavad manöövrilt, oli pealike ja üksuste taktikaline väljaõpe suunatud ettevalmistuseks manöövri tegevusele.

Möödunud suvel moodustati manöövri juhatus, määrati manöövri üksused, määrati nende juhid ja valiti

maastik manöövri tegevuseks. Tõsisemat kaalumist vajas manöövri rajooni valik. Siin on nõuded, mis dikteeritakse ette manöövri tegevuse poolt ja mida ei saa ignoreerida. Esiteks, maastik peab olema küllalt mitmekesine, huvipakkuv murdmaastik, mis on õpetlik tegevuseks nii jala-, ratsa- kui ka suurtükiväe üksustele. Ta ei tohi olla kaugel raudteest, nii et koondumine manöövrissse ja sealt lahkumine ei nõuaks palju aega ja jõukulu. Ja lõpuks manöövri piirkonnas peab leiduma küllaldane arv asulaid ja maju, kus kaitseliitlased manöövrissse kogunemisel ja manöövril leiaksid peavarju. Manöövri juhatus jäi maastiku valikul peatuma Anne, Antsla, Sõmerpalu vahelisele maa-alale, mis vastab neile nõudeile. Iseäranis huviküllane ja õpetlik manöövri tegevuses on Kurenurme kõrgendik või Kurenurme mäed.

Manöövrilt võtavad osa ühelt poolt Tartumaa ja Tartu maleva üksused, moodustades Tartu rügemendi Tartumaa maleva pealiku kol.-ltm. Asmuse juhtimisel. Rügement on kolmepataljonilises koosseisus, 2 patareid, eskadron, jalgratturite kompanii, sidekompanii ja vajaline voor. Võru, Valga ja Petseri malevate üksused moodustavad Võru rügemendi neljapataljonilises koosseisus Võru maleva pealiku major Heljuste juhtimisel. Rügemendi koosseisu kuulub veel 2 patareid, eskadron, jalgratturite kompanii, sidekompanii ja voor. Kumagi rügemendi juure on antud üks rühm õhukaitse kuulipildujaid ja raadiotelefoniaparaadid. Manöövri tegevusest võtab osa lennuvägi, mille tegevust juhib ja ülesandeid annab lennuväe juhatus. Lennuvägi täidab ka rügemendi pealike poolt esitatud soovid ja ülesanded. Üksuste koondumine manöövri rajooni sünnib reede õhtul ja laupäeva varahommikul. Manöövri tegevus algab laupäeva hommikul vara.

Manöövri olukord ja käik.

29. septembril sinised koondavad oma väed Karula kiriku, Antsla, Sangaste rajooni, et asuda 2. oktoobril pealetungile ja vallutada Võru. Koondumise katteks on Tartu rügemendil ülesandeks enda alla võtta Kurenurme mäed ja asuda kaitsele Kurenurme jaama, Linnamäe koolimaja üldjoonel.

Samal päeval, 29. septembril, koonduvad ka valged Võru, Rõuge, Sõmerpalu, Reinumäe rajoonis, et alata 1. oktoobril pealetungi ja vallutada Valga linn. Võru rügemendil on ülesandeks katta valgete koondamist, enda alla võtta Kurenurme mäed ja asuda kaitsele Uhtjärve ja Kurenurme mägede lääneservale.

Nii arenevad esimesel päeval lahingud Kurenurme mägede pärast, mida mõlemad rügemendid tahavad enda kätte võita ja siis käes hoida. Manöövri käik näi-

Laskurjagu positsioonil

tab, kuidas tegevus areneb ja kelle kätte manöövri esimesel päeval jäävad Kurenurme mäed.

Manöövri tegevuseks.

On ju kõikide soov ja tahe, et Antsla sügismanööver läheks hästi korda, kujuneks õpetlikuks ja et manöövrist osavõtavad üksused sellest saaksid maksimum kasu oma taktikalise ettevalmistuse taseme tõstmiseks. Aga soovist siin on vähe. Kõik oleneb sellest, kuivõrd osavasti ja olukorra kohaselt pealikud oma üksusi juhivad ja kuivõrd otstarbekohaselt ning taktikaliselt õieti kaitseliitlased üksikvõitlejana ning jao- ja vähemate üksuste koosseisus tegutsevad. Lubatagu siin tähelepanu juhtida ette mõnele puudusele, mida eelolevail manöövriil katsuma ära hoida.

Esiteks, juhid-pealikud. Iga pealik peab tundma ennast tõsise pealiku ülemana, kes oma üksust „kõvasti kätes hoiab“, kindlasti juhib ja oma tahte teostab. Meie õppustel sagedamini ettetulevaid puudusi on, et ei peeta kinni rivikorrast, rühm või jagu läheb „sassi“, ja sassi- või segiläinud asja on raske seada korda. Seepärast — iga malevlane peab teadma oma kohta koondriivis, niisama ka hargriivis, ja pealikud, iseäranis jaopealikud, peavad meestelt seda nõudma, siis ei ole „segiminekut“. Möödapääsmatuks tarviduseks siin on, et pealik tunneb oma mehi ning tunneb ennast nende juhina. Juhitunde kasvatamiseks ja selleks, et alluvad malevlased end tunnevad juhi kätes olevat, on võimas abinõu rividrill — olgugi lühike. Nägin Saaremaa dessantoperatsioonis ilusat pilti, kus jaopealik laevalael oma jao rivistas, mehi tundma õppis, neile tegi meeletuletsi eelolevaks tegevuseks, paar korda käskles „valvel!“, „parem pool!“, „ümberpöör!“ ja ol laskis teha mõned taktisammud ja siis laskis vabaks. See oli õige jaopealik. Samasuguse juhina tunneb see jaopealik end ka lahingutegevuses manöövris.

Teiseks, pealikut juhtimise oskus. See on vahest raskem, kuid mitte nii raske kui seda kujutellakse. Katsun siin lühidalt öelda, mida peab meeles pidama iga pealik taktikalises olukorras:

1. Mis on minu ülesanne?
2. Kus on vaenlane ja mis mina temast tean?
3. Kuidas soodustab maastik minu tegevust ja ülesande täitmist?
4. Kuidas viin ma ülesande täide?
5. Missugused käsud annan ülesande täitmiseks?

Nii ülesanne, vaenlane, maastik, ülesande täitmise viis ja käsud — need vaja meeles pidada. Jätsin meelega kõrvale oma jõud sellest lootelust, sest vähemates üksustes oma jõud on alati käepärast ja teada.

Nüüd pealikut käsud. Hea on, kui pealikul on kindel käskude kondikava. Kui see puudub — peavad siiski käsud olema loogilises järjekorras, kindlad ja selged. „Pudrutamist“ ei tohiks olla.

Nüüd tule jõu hindamine ja tule ning liikumise kombineerimine. Manöövris puuduvad kuulid, mis sunnivad end arvestama. Neid kuule asendavad tulelipud. Pealikud, arvestage vastaspoole tulelippe; kui nad tähistavad teie peale suunatud tuld, siis peatus ja oma tule juhtimine nendele.

Suurtükkituld tähistavad paukfugassid ja paukšrapnellid. Need ei ole selleks, et „mürtsu“ teha, vaid et tähendada tõelist suurtükkituld. Paukfugasse ja šrapnelle arvestada kui tõelist suurtükkituld. Kui šrapnell pea kohal lõhkeb või granaat läheduses raksatab, siis varjuda nagu suurtükkitule eest.

Maastiku kasutamine ja varjumine.

Kasutage lähiseid, varjatud alasid, lohke, kraave jne. Hästi oskaside varjuda Saaremaa mehed. Pealikud, tuletage varjumist meele käsklusega „v a r j u“.

Need on lühikesed meeletuletsed manöövriks, nii palju kui seda võimaldab napp ajakirja ruum. Pealikul on kasulik enne manöövrise astumist võtta kätte „Pealik lahingus“, see uuesti läbi lugeda ja pikemalt peatuda ning mõelda nende kohtade juures, mis puudutavad tema tegevust manöövris.

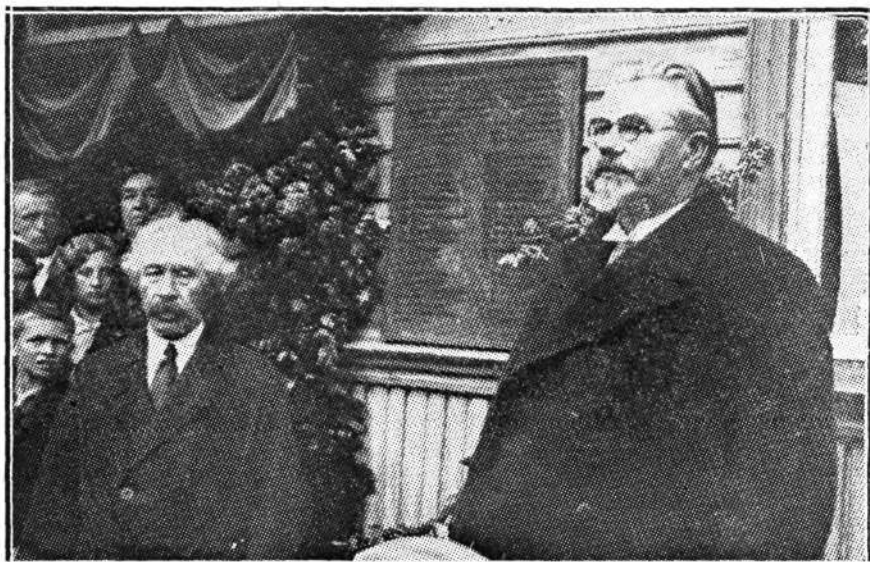

Rklp. tulistamas

Kui kodulinn oli hädas

Lefekülg Tallinna Omakaitse I jaoskonna tegevusest

Omakaitse juht admiral J. Pitka mälestustahvli avamisel kõnet pidamas. Tema kõrval Hindrek Kallau

Elame juba pikemat aega rahus ja vaid üksikud sündmused tuletavad jälle meele noid erakordseid raskeid aegu, mis meie kodumaal tuli läbi elada 1917./18. aastate segastel päevadel.

Revolutsiooni keerises veeris järjest päri mäge alapoole tollaegne Vene riiklik elu ja kord. Ajutine valitsus ja ta võim kohtadel oli kaotanud autoriteedi. Korraaparaat oli nõrk. Demoraliseeritud mass kiskus järjest võimu rohkem ja rohkem enda kätte. Sellega hariliku nähtusena kaasaskäiv korralagedus ja kuritahtliku elemendi omavoli hakkas võtma maad. Üldist segadust süvendas tugev enamlik propaganda. Isiku puutumatus ja eraomandus polnud enam kuigi püha.

Sellele vastukaaluks ja instinktiivseks enesekaitseks tekkiski aegade paratamatu produktina kodanike Omakaitse, kes segastel aegadel suutis ennastalgavalt teostada kodanike julgeolekut, säilitada kodukollet ja üles näidata väärtuslikke teeneid meie iseseisvuse rajamisel.

Omakaitsega pandi alus meie vabatahtlikule kodu-

kaitse mõttele, mille võimsaks tahteavaldajaks ja järeltulijaks on praegune kaitseliit.

18. skp. sai täis 16 aastat Omakaitse asutamist. Omakaitse tegevus on rikas tublidelt tegudelt, mil on suur väärtus meie tänapäevale.

Pühapäeval, 17. skp., avati Tallinnas Niine tän. nr. 6 asuvas Jüri Trepp'i majas pidulikult lihtne mälestustahvel ühe heroilisema Omakaitse kangelasteo jäädvustamiseks, mis päästis meie pealinna enamliku rüüstamise ja õhkulaskmise eest:

„Sellest majast väljusid 23. ja 24. veebruaril 1918. a. alljärgnevad omakaitselased, kes oma algatusel päästsid Tallinna õhkulaskmisest ja pidasid elektrijaama juures taganevate enamlastega esimese võiduka lahingu:

Hindrek Kallau, Aleksander Vende, Herbert Kallau, Gerhard Kallau, Max Adamson, J. Tiisman, H. Tedder, Aleksander Brandman, V. Kiris, A. Treiman, K. Neufeldt, Jüri Trepp, Karl Busch, Oskar Herodes, Villem Kesker, Konrad Ellip, Julius Langebraun, Roman Kentman, Aleksander Janson, A. Tiisman, B. Tiisman, L. Tiisman, Roman Trepp, Jaan Salman, H. Süsslich, Hans Plinkman, Paul Aller, R. Rosenberg, Mart Veidenberg, M. Gross, G. Muischneek, J. Muischneek, Mari Trepp, Ants Terne, Joh. Raudsepp, V. Steinberg, Aug. Sutt, Konstantin Podolski, E. Dreverk, Evald Niineberg ja A. Mars.“

Tahvilil tähendatuist sai J. Muischneek elektrivabriku juures lahingus surma. Üheksa meest on vahepeal manalasse varisenud. Tolleaegsed eluküpsed mehed on aegade saatel muutunud hallpäisteks ja algatusele kaasa läinud noored sirgunud meesteks.

Neist tähendusriikastest päevadest jutustab selle ettevõtte tüliting hallpea Hindrek Kallau.

Kui enamlik riigipööre Omakaitse põranda alla surus, jätkasid omakaitselased omavahel edasi sideme pi-

Pealik Fr. Uibopuu matmiselt: puusärk tuuakse kirikust välja maieva allüksuste pealikute õlgadel

damist. Jälgiti huviga asjade ja sündmuste kujunemist. Omakaitse juhtidega oldi pidevas kontaktis. Oma ameti tõttu sadamas oli Kallaul võimalik vene madrustelt kergesti teada saada enamlaste kavatsustest. Sakslaste okupatsioonivägede liginemisega muutusid enamlikud võimumehed järjest närvlikumaks. Peeti koosolekuid ja saadeti luurajaid selgitama, kui kaugel sakslased on. Enamliku ülemjuhataja Krölenko käsul otsustati sakslaste tulekul linn purustada, põlema süüdata ja ära rüüstata. Pärast seda põgeneda laevadele. Kallau sai ühe tuttava madruse — laevastiku varustaja — kaudu nendest plaanidest teada. I Omakaitse jaoskonna piirkonna rajoonis asetsesid Kniep ja Vernereri aidad, kus asetsesid suuremad lõhkeainete tagavarad. Peale selle olid enamlased lõhkeaineid koondanud mitmesse teistesse linna jagudesse. Tarvis oli sellele tõke panna, et neid õhku ei saaks lasta. Selleks otsustati kõige enne oma kätte üle võtta Kniep ja Vernereri vahtkonnad. Kallau läkski seal vahti pidavate madrustega läbi rääkima, hirmutades neid, et sakslased juba linnas. Madrused kõhelesid. Ootamata pöörde asjasse tõid Kallau pojad, tol korral veel poisikesed, kes saksa kiivrid pähe pannes end tänaval näitasid ja sellega madrustele hirmu nahka ajasid. Aidad võeti üle ja asetati nendesse kiirelt kokku kutsutud omakaitse lased I jaoskonnast vahile. Olukorrast informeeriti Omakaitse juhte. Linnas hakkas järjest võim Omakaitse kätte üle minema. Õhkulendamise oht oli möödunud.

Nüüd oli tarvis likvideerida teine enamlaste kavatsus: linn pimedaks teha, põlema süüdata ja ära rüüstata. Selleks ruttasid I jaoskonna mehed linna elektri- ja gaasivabrikusse, võtsid need oma alla ja takistasid punaseid linna pimestamast ja röövimast. Vastastikune laskmine õõ varjus kestis kuni varavalgeni — siis taandusid madrused ja põgenesid laevadele.

See oli õieti esimene lahing meie vabadusheitluses punastega. Ta nõudis ka esimese ohvri. Surma sai omakaitselane Joh. Muischneek.

Hommikuks oli võim kõikjal omakaitse ja miilitsa käes. Röömustas kõiki väljakuulutatud Eesti iseseisvus, kuid juba samal päeval haarasid okupatsiooniväed võimu enda kätte. Nii lühidalt nende päevade sündmustest.

Kiiresti mööduvad aastad. Mälestused ununevad aja hõlma. Tolleaegsed tegelasedki hakkavad varisema manalasse. On viimne aeg jäädvustada noid sündmusi ja koguda materjaalid kohtadesse, kus nad on kättesaadavad asutustele ja ajaloolastele. Tallinna Omakaitse I jaoskonna algatus peab olema eeskujuks ka teistele Omakaitse üksustele. Omakaitse tegevusse puutuvad tollest ajast säilinud dokumendid ja isiklikud mälestused saadetagü linnade arhiividele. On ju Omakaitse tegevus, kui kodanike enesealgatus, üks osa linna ajaloo. Linna arhiividest võiksid tarvilisi andmeid saada siis ka teised asutused.

A. Treufeldt.

Motoriseerimine

ja mehhaniseerimine

Välisriikide sõjakirjanduse andmeil
koostanud major **K. Krikmann**

Motoriseerimine ja mehhaniseerimine on olnud põhjuseks võitlusjõudude laiaulatuslikule ümberkujunemisele ja väärib seepärast tänapäeva moodsas sõjaväes suurt tähelepanu. Järgnevad read püüavad anda lühikese ülevaate tänapäeva motomehhaniseerimise küsimustest.

Motoriseerimise all tegelikult tuleb mõista veo- ja sõiduvahendite mootorijõu abil liikuma panemist. Motoriseerimine seisab hobusel või jalaliikuvate üksuste transporteerimises üksustele juureantud jõuvankrite abil. On jõuvankrid antud üksusele juure ajutiselt, ainult lühikeseks ajaks, on see lihtsalt jõuvankrite transport. On aga jõuvankrid antud üksusele juure pikemaks ajaks, või koguni määratud üksuse koosseisu, kujundab üksus endast motoriseeritud üksuse.

Motoriseeritud üksuste tunnuseks

Kuni 1914. a. lõpuni veeti jõuvankreil	200.000 inimest ja	27.000 t. võitl.-vahend.
" 1915. a. " " "	260.000 " "	330.000 " " "
" 1916. a. " " "	850.000 " "	750.000 " " "
" 1917. a. " " "	950.000 " "	1.000.000 " " "

Marne'i lahingus 1914. a. transporteeriti kindral Galliéni 7. diviis autotroskadel Ourcq'i juure. Verduni lahingus oli prantslasil iga päev 7 kuu jooksul üldsummas umbes 3000 jõuvankrit inimeste ja võitlusvahendite veoks; üksi maikuus transporteeriti 420.000 inimest ja 400.000 t. võitlusvahendeid. Üldiselt transporteerisid prantslased jõuvankreil 1914.—1918. a. 34 miljonit inimest ja 28 miljonit t. võitlusvahendeid. Itaallased Piave lahingus 1918. a. vedasid lahinguväljale jõuvankrite abil 6 diviisi. Viimased teated Prantsusmaalt ja Itaaliast (1930. a.) motoriseerimise alal näitavad, et üks prantsuse diviis vajab peale koosseisus ettenähtud 150 jõuvankri täieliseks motoriseerimiseks veel 800, üks itaalia diviis kuni 1400 jõuvankrit.

Mehhaniseerimise all mõistetakse mootori abil liiklema pandud ja soomusega kaitstud veovahendeid, kohas-

on, et nad lahingus jätavad maha veovahendid ja lahing peetakse jalastatult. Luureks ja endakaitseks nad vajavad teisi väeliike.

Motoriseerimisega tehti maaväes esmalt algust staapide ja sidevahendite juures, selle järele varustusüksuste juures. Lahinguosade motoriseerimist ei juletud alguses kohe ette võtta, kuni seda tegi esimesena suurtükivägi. Sellele järgnesid juba kuulipildujate, sõjasildade, helgiheitjate ja sideosad. Jalaväes kasutati alul jõuvankreid kui transportvahendeid inimeste ja varanduste veoks ja alustati katseid mootorratturite osadega esmalt sideosadena ja hiljem juba — mootorratta tehnika arenedes — lahinguosadena.

Missugust suurt osa etendas jõuvankrite transport maailmasõjas prantsuse armees, seda näitab järgmine tabel:

tatud võitluseks võitleja lahkumise-
ta veovahendilt.

Mehhaniseerimise eesmärgiks on ületada vastast positsioonivõitluses. Mehhaniseeritud üksusi võib kasutada täiesti iseseisvalt lahingupidamiseks oma rinde ees, tiibadel, vastase seljataguses, ja nad võivad kui läbi-
murde osad vastase positsioonist otsustaval kohal, ka viivituslahingus, ehkki ainult offensiivselt, lahingut pidada. Puht-kaitselahinguks mehh. osad ei kõlba. Mehhaniseeritud lahingujõudude esimest tarvituselevõttu põhjustas liitriikide seisukord maailmasõjas. Nimelt liitriikide armee ei suutnud maailmasõjas, vaatamata oma arvulisele ülekaalule ja võitlusvahendeile, keski-riikide sõjavägesid kaitsepositsioonist välja lüüa ja selleks tuli leiutada uus otstarbekohane võitlusabinõu — tank.

Mehhaniseerimise eelkäijad olid soomusautod ja soomusrongid. Soomusautosid kasutasid sakslased Rumeenias 1916. a., venelased 1916. a. Okna juures ja

itaallased 1916. a. Isontzo ja 1918. a. Piave juures. Inglased, prantslased ja belglased kasutasid soomusautosid üksikuil juhtumel läänerindel.

Esimene soomusauto ehitati 1904. a. (Daimler) Austrias. Austriale järgnesid soomusautode ehitamise alal Prantsusmaa 1905. a. ja Saksamaa 1909. a.

Tanke kasutati esmakordselt maailmasõjas inglaste poolt 1916. a. läänerindel. Sellest ajast peale kasutati tanke kuni maailmasõja lõpuni paljudes suurtes lahingutes. Tähelepanu väärib, et tankide kui võitlusvahendite kasutamiseega arenes väga kiiresti ka tankidevastane kaitse. Juba sakslased Cambrai' lahingus suutsid lahingumasinateta lüüa tagasi 378 vastase tanki rünnaku ja heita need tagasi lähtepositsioonile, kasutades selleks peamiselt välisuurtükiväge, mis oli nii võimas, et üks välisuurtükipatarei päeva jooksul lõi rivist välja kuni 12 lahinguvankrit. Maailmasõja lõppedes on tankide ja soomusvankrite vastased võitlusvahendid suure arengu läbi teinud ja praegu, nagu selgub erikirjandusest, on olemas relvi, mis on võimsad kuni 800 m kauguselt 30 sek. jooksul iga lahinguvankri rivist välja viima ja tegema võitlusvõimetuks.

Sõjaväe mehhaniseerimise eesotsas sammub kaasajal Inglismaa, kus selle idee levitaja on ooberst J. E. Fuller kui mehhaniseerimise esivõitleja. Mehhaniseerimise aluseks Fuller seadis üles järgmised põhimõtted:

- anda võitlusjõududele suurem liikumisvõimatus ühenduses soomuskaitsega,
- sõjaväel, mis kiirelt mehhaniseeritud, on lahingus suuremad väljavaated edukaks lõpptulemuseks,
- võitlusjõudude suurem liikuvus vähendab kaotusi,

- operatsiooni eesmärk ei pea olema mitte ainult vastase võitlusjõudude, vaid vastase vägede juhtimis- tsentrumite ja seljataguste varustusasutuste hävitamine ja desorganiseerimine, seepärast tuleb eelistada kallaletunge vastase tiibadele ja kaugele seljatagusesse,

- mehhaniseeritud armeed olgu varustatud vastavate varustusbaasidega.

Ooberst Fulleri arvestusel peaks Inglismaa kuni 1946. a. organiseerima mehhaniseeritud armee järgmisel kujul ja koosseisus:

2 rasket diviisi, 2 kerget diviisi, 2 jälitamisdiviisi — kogusummas: 500 suurtükki, 6000 automaatrelva, 2000 lahinguvankrit, 4000 jõuvankrit, 60.000 sõdurit.

Raske diviisi 14.000 sõduriga sisaldaks: 2 rasket brigaadi, 2 suurtükiväe brigaadi, 1 motoriseeritud ratsarügemendi, 2 lennueskaadrit, pioneer- ja sideosad. Raske brigaadi koosseisus oleks — 3950 sõdurit, 160 lahinguvankrit ja 275 jõuvankrit. Kerge diviisi koosseisus: kaks kerget brigaadi, kogusummas 5600 sõdurit. Kerges brigaadis oleks 1800 sõdurit, 160 lahinguvankrit ja 127 jõuvankrit. Jälitamisdiviisi 5000 sõduriga koosneks kahest brigaadist à 264 jõuvankrit. Peale niinimetatud Fulleri armee oleks Inglismaal organiseeritud vastavalt motoriseeritud miilitsavägi.

Jälgides Inglismaa mehhaniseerimise arengut võime panna tähele järgmisi etappe: kuni 1927. a. eelistati puhtakujulist mehhaniseerimist, siis mindi üle sega- (motoriseeritud ja mehhaniseeritud) osade peale. 1930. a. ooberst Collins, mehhaniseeritud katseüksuse komandant, hoiatas mehhaniseerimise ülehindamise eest, tuues ette järgmised mehhaniseerimise olulisemad puudused:

- rännakud öösel on raskendatud;
- liikumise kiiruse suur langus tundmatul maastikul;
- rippuvus abivägedest (jalavägi, suurtükivägi, hobused);
- väike lasketabavus liikuvalt lahinguvankrilt;
- lahinguvankrite raskendatud endakaitse;
- suur müra liikumisel;
- tunduvad kaotused lahinguvankrite vastu võitlevate abinõude suure arengu tõttu.

Et kõik katsed moto-mehhaniseeritud üksustega teostati õppeväljadel, tuleb võtta Inglismaal saadud õpiseid ja kogemusi ainult tingimusi. Viimasel ajal katsetatud puht-moto-mehhaniseeritud katseüksus koosnes: staabist, 1 väikeste lahinguvankrite pataljonist, 1 lahinguvankrite pataljonist, 1 kuulipildujate pataljonist, 1 suurtükiväe grupist 16 toruga, 1 motoriseeritud miinipildujate patareist ja 1 motor. pion.- ja telegraafi-kompaniist.

1929. a. motoriseeritud jalaväepataljon koosnes: staabist, pion.- ja telegraafi-rühmast, miinipildujate kompaniist, 3 laskurkompaniist jõuvankreil ja 1 kuulipildujate kompaniist jõuvankreil. Kui 1931. a. jalaväe diviis 60 suurtüki ja 96 kuulipildujaga võis päeva jooksul rännakul minna 25 km, siis loodeti Inglismaal 1931. a., et mehhaniseeritud katseüksus 65 suurtükiga ja 404 kuulipildujaga võib päeva jooksul teha rännakut kuni 100 km.

Prantsusmaal algasid suuremad katsed moto-mehhaniseerimisega 1923. a. niinimetatud ühe kerge diviisiga ning 1926. a. tehti katseid ühe jalaväe diviisiga, millele oli antud juure 1000 jõuvankrit, kusjuures luureülesanded pandi selleks määratud jala- ja ratsaväe osade peale. Suuremad katsetamised moto-mehhaniseerimise alal algasid 1930. a. 1931. a. võeti katsetamisele üks ümberformeeritud ratsadiviis (enne kerge diviisi) järgmisel kujul:

- 2 ratsabrigaadi à 2 ratsarügementi; 1 rügement „dragons portés“ à 3 pataljoni; 1 ratsasuurtükiväe rügement ja 1 motor. patarei; 1 soomusklp. osa 36 klp.; 1 jalgrattur-pioneerkompanii ühes sillakoloni- ja telegraafi-osaga. „Dragons portés“ rügement koosneb: 1 juhtimisrühm, 1 miini- ja kuulipildujate eskadron; 1 mehhaniseeritud ja 2 motoriseeritud pataljoni. Mehhaniseeritud pataljonis on 1 mootorratturite eskadron (80 mootorrattast küljekorviga), 1 klp. eskadron rataslülükvankreil, 1 miinip. patarei, 1 patarei ja 2 eskadroni rataslülükvankreil (Räderraupenwagen). Motoriseeritud pataljon koosneb: — juhtimisrühmast, 3 laskureskadronist à 16 klp.; 1 rklp. eskadronist ja 1 saatereivade

15. oktoobril s. a. ilmub „Kaitse Kodu!“ aastapäeva erinumbrina.

eskadronist 16 rklp., kogusummas 64 jõuvankrit, 16 autobust ja 49 teist mehhaanilist veovahendit.

Ülaltoodust selgub, et ratsadiviis koosneb $\frac{1}{3}$ hobuosadest ning $\frac{2}{3}$ mootorosadest ja et prantslased eelistavad segaüksusi (mootor ja hobune).

1931. a. korraldatud katsemarsid motor. üksustega andsid võrdlemisi halvad tulemused, näiteks ühest jalaväe rügemendist 114 jõuvankriga pärast 150 km rännakut olid liikumisvõimelised ainult 34 jõuvankrit. Kuid asi paranes juba tunduvalt 1932. a. korraldatud katseil, kus 5000 jõuvankrist manöövri ajal tuli anda parandusele ainult 50, ja sellest ajast peale loetakse Prantsusmaal mootori üleolek hobusest tõestatuks ning asutakse kõikide jalaväe diviiside laiaulatuslikule motoriseerimisele ja mehhaniseerimisele niivõrd, et nad nii kaitse kui ka pealetungil oleksid ühtviisi kasutatavad ja täieliselt varustatavad mototranspordi abil.

Itaalia, kui Prantsusmaa lähim naaber, teostab motomehhaniseerimist samal põhimõttel kui viimane. Kiiretest osadest on Itaalias praegu alaliselt motomehhaniseeritud 12 ratsarügementi, 12 ratturrügementi, 1 ratsa suurtükiväe rügement, soomusvankrite eskadron jne. Tarbekorral võib nimetatud osad kui „Corpo Celaere“ liita, mille tuuma moodustaks peajasalikul ratsavägi. 1932. a. manöövri katsetati peamiselt mootorite tehnilisi omadusi mägismaastikul ja varustamist motoriseeritud transpordi abil. Manöövri otstarbeks moodustatud kiire diviis koosnes: 3 ratsarügemendist, 2 ratturpataljonist, 2 kergest lahingvankrite kompaniist, 2 ratsapatariist, 2 autosuurtükigrupist ja 2 kiirjõuvankrite kompaniist. Uudisena võiks nimetada katsetamisele võetud nelja rattaga mägikärusid (Gebirgskarren) ja kõrge rattaga traktoreid suurtükiväe jaoks. Üldiselt on Itaalias pool diviisi suurtükiväest, raske suurtükivägi tervelt, keskmine suurtükivägi, pioneer-, sillakolonnid ja telegraafi-osad osaliselt motoriseeritud.

Ameerika Ühendriikides moodustati 1928. a. esimene suurem motomehhaniseeritud katseüksus 2500 sõduriga (jalavägi, suurtükivägi, kuulipildujad, lahinguvankrid, lennukid, pioneerid ja sideosad). 1931. a. vähendati katseüksuse koosseisu ühe rügemendi suuruseni, kuna sõjaasjanduse autoriteetide arvamisel loeti mehhaniseeritud osi ainult abivägedeks jalaväele. Sa-

mal aastal motoriseeriti soomusvanker eskadronidega varustatud ratsaväe varustustransport. 1932. a. otsustas Ameerika kindralstaap kõik väeliigid iseäralise tarviduse korral teatud määral moto-mehhaniseerida, võttes aluseks kindral Le Roy Eltinge'i poolt ülesseatud kolm peaprobleemi, mis moto-mehhaniseerimisel tuleksid lahendada:

- juhtimine;
- varustamine;
- takistamatu edasilükkumine (freie Fortkommen).

Viimase nõudmise all tuleb mõista kõiki abinõusid, mis võimaldavad mootorosadel ruttu ületada veetakistusi, et võiks täiel määral kasutada motoriseeritud osade kiirust suurtel kaugustel. Ei suudeta neid takistusi kõrvaldada, kaotaksid motoriseeritud osad kogu oma väärtuse.

Vaadeides läbilõikes kaasaja maavägesid motomehhaniseerimise alal saame enam-vähem ühtlase pildi. Juhtimiseks peagu kõikjal on ühtlane kommando-keskus motomehhaniseeritud osadele. Luureosadele antakse juure soomuseeskadronid, väikesed kiiresti liikuvad lahinguvankrid ja teised kiired osad. Jalaväes on osad motoriseeritud ühtlasi juure antud mehhaniseeritud võitlusvahenditega. Rasked automaatrelvad ja laske-moonakolonnid motoriseeritakse. Ratsavägi ja jalgratturid pärast transportosade motoriseerimist täiendatakse veel moto-mehhaniseeritud üksustega (soomusautod, väikesed lahinguvankrid, rklp. mootorratastel, motoriseeritud jalaväeosad, mootorsuurtükivägi ning mootorpioneer- ja sideosad). Suurtükiväes on peagu kõikjal motoriseeritud: armee suurtükivägi, keskmise võimsusega suurtükivägi, kindluse, ranna-, õhu- ja lahinguvankrite transportosad. Sideüksustes kõige esmalt raadioosad, pioneerüksustes sillakolonnid, helgiheitjad ja suuremalt osalt ka meeskond. Transport on kõikjal peagu täieliselt motoriseeritud, ainult mägismaastikule on tehtud vastavad erandid. Kõikjal moodustatakse suured reservid jõuvankrite osade alal.

Kahtlemata on mootoril tuleviku sõjaväes veel suurem kasutamiseväli kui praegu, sest tehnika areneb ja ajajooksul kõrvaldatakse puudused, mis praegu raskendavad mootori igakülgset kasutamist vastavalt lahingu nõudeile.

Tankivastase suurtüki võitlusest tankiga

Leitnant E. Vimson

Seoses tankide lakkamatu kiire arenemisega on tankivastase kaitse organiseerimise küsimus saanud väga akuutseks.

Tankivastase kaitse jaotame passiivseks ja aktiivseks.

Passiivse tankivastase kaitse all mõistame võitlust, kus juba varem on tehtud eeltööd tanki võitlusvõimekuks tegemiseks ja tuleb vaid oodata vastase tanki löksu sattumist, nagu näiteks: a) teatud maa-alad on mineeritud, b) on kaevatud järsud, sügavad kraavid, mis pealt kerge maastikusarnase kattega on kaetud, ja tank sattudes sinna otseselt vajub väljapääsmatusse kraavi, d) igasugu tõkkesid jne. jne. Aktiivse tankivastase kaitse all mõistame elavjõudude tegevust hetkel, mil tank ilmub temaga võitlusse määratud relva soodsasse kaugusse. Aktiivseks tankivastaseks relvadeks peetakse tanke, üksikult tegutsevaid ja otsesihitimisega vastase tanke tulistavaid suurtükke ning jalaväe poolt koostatud meeskondi, kes heidavad puntrasse seotud käsigranaate vastase tanki alla.

Käesolev kirjutus taotleb eesmärki lühidalt ja praktilisest seisukohast selgitada aktiivset tankivastast kaitset üksikult tegutsevaist ja otsesihitimisega vastase tanke tulistavaist suurtükkidest, milline on meie oludes tähtsaim aktiivne tankivastane kaitsemoodus.

I.

Duell suurtüki ja tanki vahel peab lõppema suurtüki võiduga. Vähe sellest — iga suurtükk peab hävitama vähemalt 3—5 tanki, ainult siis on ta oma ülesande täitnud. Rekordiks on praegu kuueteistkümne tanki hävitamine ühe tankivastase saksa suurtüki poolt maailmasõjas, Cambrai lahingus. Nende nõuete täitmine aga nõuab tankivastase suurtüki meeskonnalt ja suurtükiülevalt head laskmise ettevalmistust, kohast materjalosa ja laskemoona, kiiresti, hästi ja külmavereliselt töötavat meeskonda ja usku oma võimeisse ja üleolekusse pealetungivast tankist. On ju ilmselt selge, et suurtükk on pealetungivast tankist paremas seisukorras, kuna ta varjatult varitseb oma saaki, kes poolpimedalt liigub maastikul ja nii kiiresti ei leiagi teda tulistavat, maskeeritud suurtükki. Samuti on ju palju täpsem tulistamine suurtüki, mis asetseb paigal, kui tankist, mis liigub ja iga-pidi kõigub. Tankile soodustuseks on asjaolu, et ta tulistab paigalseisvat märki ja ise liigub kiiresti, muutes suunda ja kiirust, mis aga ei ületa eelpool loeteldud suurtüki seisukoha paremusi.

Enne kui asume laskmise ettevalmistamise vaatlemisele, peatume veel lühidalt tankivastase suurtüki ja tanki vaatlemiseks.

Tankivastaseks suurtükkideks tarvitatakse kergeid kahureid, mis on varustatud pööriseaga. Laskemoonaks on granaat. Vähendatud laenguid ei ole soovitatav tarvitada. Sihtija ja pööraja koostöö peab olema ideaalne. Pööramise kergendamiseks tulevad suurtükirattad asetada tasa-

sele ja kõvale pinnale või selle puudumisel asetada platvormile või mattidele. Töötada tuleb suurendatud tulekiirusega, see on 8 mürsku minutis. Tankivastane kahur peab olema moondatud ja midagi ei tohi teda demaskeerida, kuni oma otseste ülesande täitmisele asumiseni.

Moodsad tankid on konstruktsioonilt võrdlemisi väikesed, kumera välispinnaga, madalad, terava otsaga, kaetud raskesti läbistatava soomusega. Nad omavad suure liikumiskiiruse, kergesti ja kiiresti muudavad suunda ja kiirust. Tankid on varustatud 360° pöörleva torniga ja ka optiliste vaatlusinstrumentidega.

II.

Tankivastase suurtüki ülema esimeseks tööks, peale suurtüki kohaleasetamist, on laskmise andmete ettevalmistamine. Laskmise ettevalmistus peab olema võimalikult täiuslik ja täpne, lühidalt — maksimaalne, kasutada olevast ajast. Suurtüki ülem peab hästi tundma tankivastast võitlust üksikust suurtüki, teades ka, et moodne tank pealetungil ei anna enam aega mõtlemiseks, vaid kõik peab olema juba varem selge ning tuleb vaid tegutseda tanki liikumise kohaselt. Ajaviitmine või eksimine suurtüki ülema või meeskonna poolt on võitluse kaotamine.

Asudes laskmise ettevalmistamisele suurtükiüle peab põhjalikult tutvuma eeloleva maastikuga. Ta peab eelolevast maastikust valmistama skeemi, kuhu oleksid peale kantud kõik maastikul leiduvad esemed ühes laskekaugusega, nagu: aiad, kraavid, üksikud kivid ja pöösad, heinakuhjad jne. jne., suurtüki kuni 1500 m kauguseni. Seks on vaja mõõta kaugusi kas maastikul või kaardil. Mõõtmised peavad sündima niivõrd täpselt, kui-võrd seda aeg ning olemasolevad abinõud võimaldavad. Kui maastikul on vähe markantseid punkte, tuleb püstitada tähised või haokubud, need sisse mõõta ja samuti kanda skeemile ühes laskekaugusega. Märke tuleb nummerdada, kui neist on mitmed üksteisele sarnased, et vältida eksitusi. Seda teinud, suurtükiüle juhatab kõik skeemile kantud märgid tingimata kätte sihtijale ja pöörajale ning võimaluse korral ka teistele numbritele, kes sihtija või pööraja väljalangemisel neid peavad asendama. Tankide ilmumisel suurtükiülele harilikult määrab tanki, mille pihta tuleb suurtükk suunata, kasutades tanki kättejuhatamiseks varem kindlaksmääratud esemeid maastikul.

Siin peab suurtükiülele meeles pidama, et otse suurtüki suunas liikuv tank on suurtükiüle kõige ohtlikum ja ühtlasi kõige kergem tulistada. Tihti suurtükiülele ise täidab pööraja kohused, suunates suurtüki valitud tanki pihta. Kui see ei osutu tarviliseks, siis suurtükiülele on harilikult suurtüki läheduses, kohal, kus hea on jälgida tanki tulistamist, ja annab suurtükiülele algseadete ja paranduste käsklused. Sihtija peab suunama suurtüki määratud tankile, nurgamõõtja ristiga

tanki eslotsa alumise osa pihta, ja, selle saavutanud, avab iseseisvalt tule. Suurtükidel aga, kus süttab lukustaja, sünnib süttamine sihtija käsul. Suurtükk laetakse kohe pärast lasku käsklusega. Numbrite töö peab olema kiire ja täpne, kuni automaatsuseni, sest suurtükilem ei jõua numbrite tööd jälgida, kuna kogu tema tähelepanu on koondatud tulejuhtimisele ja teiste tankide liikumise jälgimisele, et mitte saada ootamatult tiivalt või seljatagant atakeeritud teisest tankist. Kaugus loetakse õigeaks, kui on ühel sihikuseadel neljast lasust saadud üks eel- ja kolm tagalanget, sest tagalangeline lendjoon võib läbistada märki, kuna eellangeline lendjoon kunagi märki ei saa läbistada, vast ainult siis, kui mürsk rikošeteerub lennu suunas. Suurtükilem teeb üheaegselt nii suuna- kui ka kauguseparandused, võttes arvesse, kui vaja, lennuaega, tuult ja derivatsiooni, millest tekib ettesihitimise suurus, mis aga pole jääv või püsiv, sest tulistamise vältel tank teeb võimalda mitu korda suuna- ja kiirusemuutusi, mistõttu tuleb vastavalt ka muuta ettesihitimise suurust.

III.

Mis on ettesihitimine, kuidas määratakse ettesihitimise suurus ja millal on vaja kasutada ettesihitimist? Neid küsimusi võttes vaatlusele tähendame, et on kaks tüübilist tanki liikumise juhust suurtüki suhtes, ja nimelt: 1) tank liigub otse suurtüki suunas ja 2) tank liigub täisnurga all suurtüki laskesuunale.

Neis kirjeldatud laskmise lähteandmete ettevalmistamine on maksev ka juhtumel, kui tank liigub teravnurga all laskesuunale või sik-sak-kursiga. Alljärgnevas kirjutuses on võetud tankivastaseks suurtükiks 76 mm prantsuse kahur.

A. Tank liigub otse suurtüki suunas. (Vt. joon. nr. 1.)

Suurtükilem peab skeemilt leidma tanki laskekauguse, mille annab sihtijale. Sihtija asetab laskekauguse sihikule ja suurtükilema poolt antud nurgamõõtja seadega (harilikult 32-00) sihiv tankile.

Niipea kui nurgamõõtja rist on viidud tankile, laseb sihtija lasu välja. Olenevalt mürskude kukkumisest tanki suhtes teeb suurtükilem sihikuparandust või laseb edasi endisel sihikul. Tulistades tanki, mille laskekaugus on 1000 m või enam, tuleb arvesse võtta derivatsiooniparandus 0-01.

Tuuleparandus suunas tuleb arvesse võtta järgmiselt (vt. tabel nr. 1).

Olenevalt tanki liikumise kiirusest tuleb teha sihiku muutusi. Kui suurtükilemal on teada suurtüki meeskonna töökiirus ja sekundimõõtjaga mõõdetud tanki liikumise kiirus, võib suurtükilem umbkaudselt ette arvutada, mitme lasu järele tuleb tal sihikut 100 m võrra vähendada alljärgneva tabeli järgi, mis on koostatud arvestusega, et suurtüki meeskonna töökiirus on 8 lasku minutis. (Vt. tabel nr. 2.)

Joon. nr. 1.

Näide: Laskekaugus 1200 m. Tuul vasakult. Tuule kiirus 5 m/sek. Nurk tuule ja laskesuuna vahel 90°. Tank läbistas 100 m 30 sekun-

diga. Suurtüki meeskonna töökiirus 6 lasku minutis.

L a h e n d u s : Derivatsiooniparandus — vasakule 0-01.
Tuuleparandus — vasakule 0-02.

Kokku vasakule 0-03.

Seega annab suurtükilem käskluse: „Nurgamõõtja 31-97. Sihik 12-00.“ Sihikut tuleb 100 m võrra vähendada umbes kolme lasu järele.

Tabel nr. 1.

Laskekaugus	Tuuleparandus suunas 10 m/sek. tuule kiiruse juures	
	Nurk tuule ja laskesuuna vahel	
	45°	90°
Kuni 1000 m . .	0-01	0-02
1000 m ja suurem	0-03	0-04

Tabel nr. 2.

Tank läbistab 100 m	Sihikut vähendada 100 m
10 sekundiga	1 lasu järele
15 " "	2 " "
20 " "	3 " "
30 " "	4 " "
40 " "	5 " "
50 " "	7 " "
60 " "	8 " "

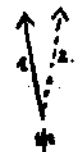
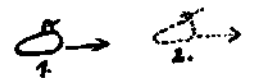
B. Tank liigub täisnurga all suurtüki laskesuunale. (Vt. joon. nr. 2.)

Punkt A-s selgitatud nurgamõõtja seade määramisele tuleb siin veel üks tehing juure ja nimelt — tuleb arvestada mürsu lennuaega ehk lennukestust, et leida ettesihitimise suurus.

Tankile, mis liigub nurga all laskesuunale, tuleb sihtida niipalju ette, kuipalju tank liigub edasi aja jooksul, mil mürsk õhus lendab tankini.

Mitte arvestades lennukestust ei saa meie teoreetiliselt kunagi tanki pihtata, vaid mürsk alati hilineb, kukkudes sinna, kus tank oli mõni sekund varem.

Mürsu lennukestused 76 mm prantsuse kahuril on järgmised (vt. tabel nr. 3): suurtükilem, hinnanud laskekauguse, teab ka kohe, kas tabelist või peast, lennukestust. Nüüd suurtükilem, kel on sekundimõõtja, laseb sihtijal lennukestuse vältel mõõta nurgamõõtjal tanki külgliikumist, mis ongi selle kauguse ettesihitimise suurus tuhandikes, millele tuleb loomulikult

Joon. nr. 2.

juure lisada derivatsiooni- ja tuuleparandused, nende märkidega (kas +, või -).

Tabel nr. 3.

Laskekaugus m	Lennukestus sek.
400	1,0
600	1,3
800	1,6
1000	1,9
1200	2,3
1400	2,7
1500	3,0

Näide: Tank liigub paremalt vasakule, täisnurga all laskesuunale. Tuul paremalt. Tuule kiirus 12 m/sek. Nurk tuule ja laskesuuna vahel 45°.

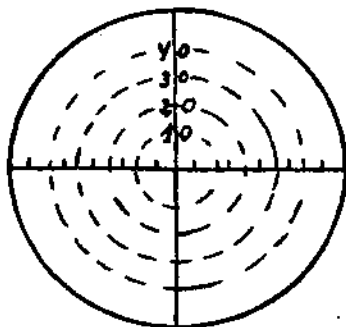
Suurtükillem hindas laskekaugust 1000 m, millele vastab lennu kestus 2 sek. (täpselt 1,9 sek.). Suurtükillem ühes sihtijaga mõt- sid, et tank teostab 2 sek. jooksul külgliiku- mise 0-10. Seega üldine ettesihtimise suu- rus võrdub:

külgliikumise ettesihtimise
suurus . . . . . paremale 0-10
derivatsiooniparandus . . . . . vasakule, 0-01
tuuleparandus . . . . . paremale 0-04

Kokku paremale 0-13

Suurtükillem annab käskluse: „Nurgamõõtja 32-13. Sihik 10-00.“

Ettesihtimise teostamiseks tarvitatakse ka nurga- mõõtjaid, mille okulaaril on rist ja 10-tuhandikuliste

Joon. nr. 2-a.

vahedega kontsentriselised ringid. (Vt. joon. nr. 2-a.) Ette- sihtimise suurus tuleb sarnaste nurgamõõtjate juures võtta okulaarvõrgul sinna poole, kust poolt liigub tank. Sarnaste nurgamõõtjate seade on alati 32-00. Kontsenti- lised ringid pole olulise tähtsusega, küll aga omavad jaotused horisontaaljoonel siin kaaluva tähtsuse ja tee- vad mainitud nurgamõõtja tankivastasele suurtükile eelistatavaks.

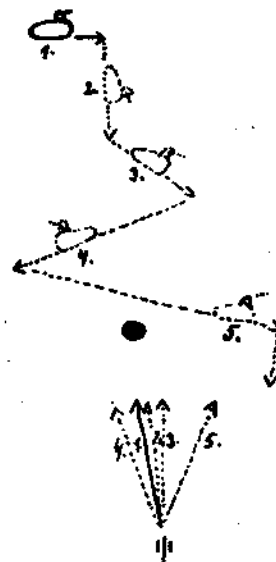
Näide: Tank liigub paremalt vasakule. Ettesihtimise suurus on 0-15. Tankile tuleb sihtida verti- kaaljoonest paremal oleva horisontaaljoone „15“ jaotusega.

D. Tank liigub teravnurga all suurtüki laskesuunale. (Vt. joon. nr. 3.)

Mainitud tanki liikumissuund on süntees eelmisest kahest liikumissuunast. Seetõttu tuleb ka siin arvestada ettesih- timise suurust ja järjest munta sihikut.

Ei tule kramplikult kinni pidada ettevalmistamise ajal arvestatud and- meist, vaid neid peab suurtükillem alati parandama tegelikul laskmisel saadud vaatluste põhjal.

E. Tank liigub sik-sak-kursiga. (Vt. joon. nr. 4.)

Joon nr. 4.

Tank lii- kudes sik- sak-kursiga on tulistami- seks kõige raskem. Siin peab suurtü- kiülem kii- resti ja õi- gesti hinda- ma iga tanki suuna- ja kaugusemuutust ning välkkiiresti neile rea- geerima. Laskeandmete ette- valmistamises ja tulistamis- viisis midagi uut enam juu- re ei tule, kuna siin vahel- dud vaid eelpool loeteldud tanki liikumise viisid, mille- de kohaselt ka tanki tuleb tulistada.

Raskusi, mida tank teki- tab tulistamiseks sik-sak-lii- kumise, tasakaalustatakse seega, et tank sik-sak- liikumise tõttu kauem kui otseliikumisel on sunnitud viibima suurtüki mõjuvõtte piirkonnas.

Tarvilne on, et iga tankivastase suurtüki ülemal oleks leheke järgmiste andmetega (vt. tabel nr. 4):

Tabel nr. 4.

Laske- kaugus m	Lennu- kestus sek.	Derivat- siooni parandus	Tuule külparandus 10 m/sek. tuule juures	
			Nurk tuule ja laskesuuna vahel	
			45°	90°
400	1,0	0-00	0-01	0-02
600	1,3			
800	1,6			
1000	1,9	0-01	0-03	0-04
1200	2,3			
1400	2,7			
1500	3,0			

Tetud kõik eelpoolkirjeldatud laskmise ettevalmis- tused, ei pea sugugi veel iga mürsk tanki pihtama, kuid pihtavuse % on kindlasti palju suurem neist lask- mistest, kus ettevalmistused olid puudulikud ja suurtükiülem ei tunnud küllaldaselt hästi tankivastast võit- lust üksikult tegutsevast suurtükist.

RATSAÜKSUSTE MOONDAMISEST LAHINGTEGEVUSES

Lähenevate sügiseste taktikaliste õppuste edukamaks läbiviimiseks on tarvis nii ratsaüksusel kui ka üksikül ratsakaitseliitlasil omada vajalisi teadmisi ja põhimõtteid ratsaväe moondamisest lahingtegevuses. Ei ole ühelgi üksikvõitlejal tahtmist olla elavaks märklauaks vaenlase kuulidele, samuti pole ka juhil tahtmist, et vaenlane teaks tema kavatsusist ja plaanidest; igati püütakse saavutada ootamatust.

Moondamise põhimõtteid.

Ratsaväe lahingtegevuse edu pandiks on kõigil juhtumel ootamatus. Omades säärase hinnalise omaduse, nagu liikuvus, on ratsaväel kõik eeldused selle tähtsa sõjakunsti printsibi — ootamatuse — kasutamiseks.

Üksi liikuvusega ei ole siiski igakord võimalik saavutada ootamatust, sest ratsaväe liikuvusel on oma piirid. Teisest küljest ootamatuse teostamist segab mõjuvalt vaenlane oma luure ja vaatlusega. Vaenlase vaatlus ja luure on aga mõõduandev ainult siis, kui vaenlane on suutnud selgitada meie tõelist olukorda ja omandada õigeid andmeid meie kohta.

On selge, et edu saavutamiseks ratsaväe lahingtegevuses peab kõigi abinõudega halvama vaenlase luuret ja vaatlust. Siinkohal on mõjuvamateks abinõudeks eksitada vaenlast mitmesuguste võtete ja abinõudega ja talle anda olukorra kohta vale pilt.

Kõikide nende abinõude ja võtete kasutamist nimetatakse moondamiseks.

Luuret teostatakse vahet pidamata ja igal pool; mitte ükski kaitseliitlane, mitte ükski üksus ei või olla kindel, et vaenlane teda ei luuraks ühe või teise abinõuga — seepärast ka moondamist peab teostama vahetpidamatult.

Moondama peab: ratsanikku, hobust, ratsaüksusi, nende asukohti, nende tegevust, nende tarvitada olevat igasugust varustust ja igasuguseid võitlusvahendeid. Järelikult peab moondama kõike, mis otsekohe või kaudsel teel paljastab meie ratsaüksusi või nende tegevust ja kavatsusi.

Moondamise võtted ja abinõud on väga mitmekesised. Et moondamist edukalt teostada, peab teda kavakindlalt läbi viima: peame endale selgeks tegema, kuidas tahame vaenlast petta. Näiteks teeme endale ülesandeks näidata oma ratsaväge suuremal arvul kui ta tegelikult on või näidata ta liikumisel vale suunda.

Vaenlast saab petta: oma tõelise tegevuse peitmisega või teeseldes vale tegevust.

Vaenlase petmise võtete valikus peab alati arvestama olukorda (eriti maastikku) ja vaenlase vaatlusviisi ja abinõusid. Seejuures tuleb pidada meeles, et kõikide moondamise abinõude tarvitamine oleks kooskõlas lahingu üldeesmärgiga.

Rööbastikku moondamisega peab energiliselt võitlema vaenlase luure vastu, teda igakülgselt takistades — see kergendab tunduvalt moondamise teostamist.

Moondamise abinõusid.

Moondamise abinõud võime jagada loomulikeks ja tehnilisteks.

Esimeste hulka loeme kõik need võtted, mis ratsaüksuste poolt teostatakse igasuguste kõrvaliste erivahenditeta; teiste hulka — kõik ülejäänud. Loomulike moondamisabinõude hulka loeme:

- a) maastiku omaduste kasutamine;
- b) ilmastiku ja valgustuse omaduste kasutamine;
- d) maskeerimise distsipliini süvendamine;
- e) igasuguste ebaõigete tegutsemiste näitamine.

Maastik oma kõrgustikega ja orgudega moodustab vaenlasele nägematuid maa-alasid, loob loomulikke katteid, missugused vaenlase maapealse, vahest ka õhuvaatleja eest pakuvad kaitset. Kasutades vaenlase eest suurema ratsaüksuse moondamiseks maastiku olusid peab juba varemalt kaardi järgi maastikku uurima ja need kohad kindlaks määrama. Vähemad ratsaüksused ja üksikud ratsanikud (nii ratsa- kui ka jalgrivis)

Moondatud vahipost

varjavad end igasuguste väikeste maastiku ebatasasuste ja voltidega.

Maastikul asuvaid esemeid ja taimestikku kasutatakse ratsaüksuste varjamiseks metsades, puistesikes, aedades, asulais jne. Need esemed varjavad ratsaüksusi nii maapealse kui ka õhuvaenlase eest.

Maastiku värv omab suure tähtsuse ratsaüksuste moondamisel, eriti õhuvaatluse juures. Ühevärvilisel ja ühetasasel maastikul on palju raskem ennast varjata kui mitmekesisel ja kirjul maastikul. Maastiku värvi kasutamine moondamiseks oleneb hobuste ja ratsanike mundri värvist; moondamise teostamiseks peab leidma maastikul värve, mis vastavad ratsanike riie-tuse ja hobuste värvile (näit. kaitsevärvi mundris ratsanik kõrvil hobusel).

Ilmastiku tingimuste hulka, mis moondamist mõjutavad, kuuluvad: öö, udu, vihm, lumi, tuisk, tuul, madal pilvitus j. m.

Eriti suure tähtsuse ratsaüksuste moondamisel omab öö. Juhtumeil, kui on tarvis absoluutset varjavust, on öö kasutamine otstarbekohasem ja mõjuvaim abinõu igasuguste vaatluste vastu.

Moondamise distsipliin seisab nende määruste täpsel täitmisel, missugused segavad vaenlast vaatluse ja luure teostamisel. Moondamise distsipliin on sunduslik igasugusel ratsameeste tegutsemisel; suurem osa moondamise võttest nõuab täpset moondamise reeglite täitmist, millede mittetäitmine täieliselt hävitab kõik teiste moondamisabinõude saavutused. Moondamise distsipliini näiteks võivad olla: suitsutamise keeld öisel tegutsemisel, asulais tänavaile kogunemine jne.

Ebaõige tegutsemise näitamise alla kuuluvad:

- a) demonstratsioonid;
- b) luurpatrullide, piilkondade jne. ebaõiges suunas liikumine;
- d) ebaõigete teadete levitamine oma kavatsusist.

Demonstratsioonid tõmbavad vaenlase tähelepanu kõrvale kavatsetavaist tähtsamaist lahingutegevuse paikadest ning soodustavad vaenlase positsiooni läbimurdekohtade ja vaenlase tiibadel tegutsemiseks kogumiskoh-tade varjamiseks.

Ebaõiges suunas liikumise eesmärgiks on vaenlast petta ja ta maapealset ning õhuluuret viia eksiteele meie kavatsuste suhtes.

Tähtis on ebaõiges suunas liikumine oma jälgede segamiseks, missugune asjaolu on eriti tarviline luure-teenistuse teostamisel.

Et vaenlasele anda ebaõige pilt oma kavatsusist, selleks levitatakse ebaõigeid teateid vaenlase selja taga, kohalike elanike keskel; saadetakse ebaõigeid raadiogramme, telegramme; seatakse kokku ebaõigeid käskkirju ja ettekandeid — kõik selle eesmärgiga, et nad satuksid vaenlase kätte.

Osa neist ebaõigeist teatest jõuab vaenlaseni ta salaluure läbi, osa otsekohe väeüksuste kaudu.

Kõigi nende abinõudega luuakse vaenlasele selge, kuid ebaõige pilt meie kavatsusist ja plaanidest. Neil ebaõigeil teatel on suurt tähtsust eriti suuremate lahingülesannete ettevalmistusel — nad varjavad meie õigeid sihte ja eesmärgi. Ebaõigete teadete levitamisel peab aga ka pidama teatud piiri. Kõik teated peavad olema omavahel loogilises kooskõlas ja tõenäolised ning olukorraga sobima. Vastasel juhtumil võivad tagajärjed olla ainult kahjulikud.

Välise ilme muutmine seisab riie-tuse vahetamises. Seda võtet tarvitavad üksikud ratsanikud, samuti ka terved ratsasaljad, eriti partisaanisõjas ja luurel.

Loomulikud moondamisviisid on ratsaväe tegevusele kõige omasemad ja seepärast ka kõige olulisemad. Loomulike moondamisvõtete kasutamine ei ole siiski küllaldane, mispärast nende täiendamiseks peab laialt kasutama igasugust materjaali, mis on käepärast; samuti ka tehnilisi vahendeid.

Tehnilistest moondamisvahenditest on esikohal igasugused kattermaskid ja suitsukatted.

Kattermaskide tarvitamisel tihti peale kasutatakse ka kaitsevärvi. Kattermaskide eesmärgiks on igasuguste katete moodustamine, mis pakuvad täielist või osalist varju. Sealjuures kasutatakse kohalolevat materjaali, moondamisvõrke j. m. Kattede tarvitatakse hobuste sidumiskohtade, joojikohtade jne. varjamiseks ainult sel juhtumil, kui ratsaüksus pikemat aega kohal püsib ja kui koha peal loomulikud varjendid puuduvad. Samuti kasutatakse ka kattermaske rännakul vööri varjamiseks või ta pildi moonutamiseks. Moondamiskatete ülesannet võivad veel täita igasugused mantlid, kuued ja ka harilikud linad. Kõik need abinõud peavad olema seda värvi, mida nõuab aastaaeg ja maastik (näit. valged linad lumega). Riie-tuse vahetust kasutatakse moondamise eesmärgiga kõige rohkem luurel ja valve-teenistuses, samuti ka jalustanud luurajate ja vaatlajate varjamiseks. Peale moondamismantlite ratsanike jaoks võib kasutada ka vastavaid tekke hobuste katmiseks ja moondamiseks. Peab arvestama asjaolu, et kõiki neid kattertekte, võrke ja mantleid kasutatakse peaaegselt õhuvaatleja eest varjamiseks, neid tarvitusele võttes peatustel ja paigal viibimisel.

Suitsukattega moondamist kasutatakse ratsaüksuste varjamiseks, lahingdemonstratsioonide mõjutamiseks, samuti ka vaenlase tähelepanu kõrvalejuhtimiseks. Selleks kasutatakse erilisi suitsupadruneid, küünlaid, mürske ja osalt ka kohalolevat materjaali, nagu puuehitused, haod, heinakuhjad. Nüüdisaja lahingus kasutatakse suitsukatet enamalt jaolt jalgrivis

— väga harva ratsa. Vahest on kasulik tegutseda suitsukatte varjul lahtiste kohtade ja kitsuste läbimisel, lahingdemonstratsioonide läbiviimisel ning taandumise katteks.

Vaatlusviisid ja ratsaüksusi demaskeerivad tunnismärgid.

Moondamise abinõude valik oleneb täiel määral vaatlusviisidest, mida vaenlane kasutab. Põhivaatlusviise on kaks: maapeale ja õhuvaatlus.

Vaatlust teostatakse palja silmaga või erilise abinõuga, nagu harilik binokkel, pikksilm, fotoaparaat j. t.

Maapealne vaatlus on pidev ja hästi varjatud. Maapealset vaatluspunkti on raske kindlaks määrata, vaatlejat raske leida.

Üksiku ratsaniku nähtavus ja äratundmine maapealse vaatluse juures oleneb vaatleja kaugusest, samuti ka vaatluspunkti kõrgusest, ilmast, valgustusest, hobuse värvist ja maastikust, kus ta asub.

Vaatluspunkti kõrgus määrab kindlaks vaatleja silmaringi ja varjatud maa-alade suuruse. Mida kõrgemal asub vaatluspunkt, seda suurem on vaatleja silmaring, seda vähemad on varjatud maa-alad.

Ööpimedus on kõige mõjuvam moondamisabinõu. Ööpimedus hävitab kõike demaskeerivaid tunnismärke, välja arvatud hääled ja kõiksugu kõlad, mis öösel antakse edasi eriti hästi. Öösel hõlbustab vaatlust ka kuupaiste.

Ilmastiku oludel on vaatluse teostamisel suur tähtsus: udu, vihm, lumesadu, pilvine ilm takistavad vaatlust, märksa lühendades vaatluspiire.

Selge ilmaga on suur tähtsus asjaolul, kas asub vaatluse objekt varjus või valgustatud kohal. Ka päikese asend mõjutab vaatlusvõimalusi. Kui päike paistab vaatlejal selja tagant, on vaatlusobjekt palju selgemini näha kui vastu päikest vaadeldes. Viimasel juhutamil on vaatluse võimalused äärmiselt piiratud — sest päikesekiired pimestavad vaatlejat.

Varjus asuvat vaatlusobjekti on palju raskem näha kui valgustatud kohal. Heledavärvilised hobused on hästi nähtavad tumedal foonil ja vastupidi (nagu must hobune lumes). Kui aga foon ja ratsanik ühtuvad värvidega, on nähtavus väike ning vaatlusvõimalused piiratud. Üldiselt on mitmevärvilisel — kirjul — maastikul ratsanikku palju raskem märgata kui ühevärvilisel. Pealeselle on liikuvat ratsanikku alati kergem vaadelda kui paigalseisvat.

Üksikut ratsanikku, kes vaatlejast ligikaudu 1000 meetrit eemal ning näoga vaatleja poole pöördud, on raske ära tunda. Ratsanik ühtub hobusega ja eemalt paistab vaatlejale kitsas inimese kogule sarnanev kuju ebaloomulikult pikergune, tusedusega keskpaigas.

1500—1700 meetri kaugusel samades tingimustes ratsanikku ära tunda on võimatu: ta paistab vaatlejale tumeda täpina. Binokliga vaadeldes teda võib ära tunda. Piigi läige on näha 400—500 meetri kaugusel.

Ratsanik, kes liigub sammu vaatleja suunas, on kaugemalt äratuntav kui seisev ratsanik. Liikudes aga põiki vaatleja ees on äratuntavuse kaugus ligi kaks korda suurem. Binokliga võib näha isegi hobuse raudade läiget. Näiteks, kui ratsanik liigub sammu põiki

vaatleja eest mööda, võib teda kuni 1600 meetrini palja silmaga ära tunda; liikudes aga vaatleja suunas võib teda ära tunda 800—1000 mtr. kaugusel.

Traavisõidul 600—700 mtr. kaugusel on näha isegi hobuse jalgade liikumine.

Ratsanike grupid, mis koosnevad 2—3 ratsanikust, on niisama kaugemale nähtavad kui üksikud ratsanikud. Mõningail juhtumel on nad kaugemalt nähtavad.

Suuremate ratsagruppide äratundmine, peale tingimuste, mis on mõõduandvad üksiku ratsaniku kohta, oleneb veel tunduval määral ratsagrupi rivistusest: Ratsanikud, kes 1400—1600 meetri kaugusel grupina kogunenud, paistavad vaatleja silmale täpina ja liigemal. Kui ratsanikud on kolonnis ühena vaatleja suunas, siis tasasel maastikul paistavad nad vaatleja silmale nagu üksik ratsanik.

Palja silmaga vaadeldes 1000 meetri kaugusest võib ratsarühma eraldada jalgväe rühmast, ehkki küll ratsanik hobusega ühtub. 1600 meetri kaugusel ratsakolonn kolmena paistab vaatlejale sakilise ribana, kuid jalgväest eraldada on teda raskem. Tolm ratsaväe liikumisest katab vahest ratsaväe ennast. Kuue kilomeetri kaugusel ratsaväge enam näha ei ole.

Öösel on vaatlusvõimalused väikesed. Igasugune kõla on kuulda palju kaugemale kui päeval. Ratsanikku, kes sõidab sammu, on kuulda 150 mtr. kaugusel, traavi — 200 mtr. kaugusel; eskadroni sammul — 550 mtr. kaugusel, traavil — 800 mtr. kaugusel ja ka kaugemal. Liikudes pehmel maastikul on kuuldavus nõrgem. Öösel on igasugused tuled kaugemale näha.

Vaatluse tarvis öösel võetakse tarvitusele kunstlik valgustus, nagu: prožektorid, valgustusmürsud, raketid jne. Prožektori kiirte abil vaatlusvõimalused suurenevad tublisti; eriti hästi paistavad silma heledavärvilised hobused, tumedad on vähem nähtavad. Hobuse silmad paistavad roheliste täppidena kaugemale kui hobused ise. Prožektoriga valgustamine annab parimaid tagajärgi pimedatel öödel; kuuvalgus segab prožektori abil vaatlemist.

Udu ja vihm segavad tunduvalt vaatlust. Vastavalt prožektori kiirte jõule võib prožektoriga valgustada kuni 20 kilomeetri kauguseni.

Õhuvaatlust teostatakse liikumata vaatluspunktidelt — aerostaatidelt — või liikuvalt — lennukeilt.

Vaatlus aerostaatidelt täiendab maapealset vaatlust, vähendades kaetud maa-alasid. Aerostaatide kõrgus on keskmiselt 1000—1200 mtr., mis annab suure ringvaate. Vaatlust teostatakse binoklitega või pikksilmadega. Vaadeldes pikksilmaga 800 mtr. kõrgusest on üksikud ratsagrupid nähtavad kuni 10 km; suuremad ratsakolonnid teedel — kuni 12 km. Tuled on nähtavad kuni 20 km. Ratsaväe tuntavuse tunnismärgid on needsamad, mis maapealsel vaatlusel.

Öösel aerostaatidelt vaatlust ei teostata; samuti ei saa vaadelda, kui puhub tuul, mille kiirus on üle 17 m/s, kui sajab tugevat vihma, on paks udu jne.

Aerostaat paistab silma kauge maa peale — seepärast on ka teada fakt, et temalt vaadeldakse.

Lennukeilt vaatlused on järgmised: plaan-vaatlus või perspektiiv-vaatlus. Mõlemaid neid vaatlusviise

teostatakse kas palja silmaga või õhuülesvõtetega. Plaan-vaatluseks nimetatakse vaatlust, mis teostatakse momendil, kui lennuk on vaadeldava objekti kohal; perspektiiv-vaatluseks — kui lennuk on vaadeldavast objektist kõrval (külje peal, ees või taga). Kõik vaatlusviisid lennukeilt täiendavad üksteist.

Pildistamine lennukeilt võimaldab täpselt fikseerida kõike seda, mis silmaga vaatlemisel võis jääda tähele panemata. Vaatluse kaugus lennukeilt 1500—2000 meetri kõrgusel soodsail ilmastiku tingimustel on: silmaga kuni 8 km; binokliga — kuni 15 km. Kiire lennuki liikumine osalt segab binokliga vaatlust. Nimetatud kaugustel võib vaatleja näha suuremaid sõjavägede kolonne, kes liiguvad teid mööda.

Vaatluse kaugust ja nähtavast mõjutavad lennuki kõrgus, ilmastiku tingimused, valgustus ja kellaaeg.

Lennukõrgus mõjub järgmiselt: mida kõrgemal on lennuk, seda suurem on vaatluskaugus, seda vähem on nähtavus; mida madalamal on lennuk, seda soodsam on vaatlus, seda selgemini võib vaadelda vaatlusobjekti.

Lennukeilt vaatlemisel on ebasoodsad järgmised ilmastiku olud: udu, vihm, lumi, pilves ilm jne. Need ilmastiku olud kas tunduvad segavad vaatlust või teevad vaatluse täiesti võimatuks. Näiteks kõrge, paks udu, tugev vihm, lumi ja tuul; madal ja paks pilvitus (madalamal kui 1000 meetril) peagu täieliselt takistavad õhuluuret. Hõre udu, peen vihm ja lumi osalt takistavad vaatlust. Heleda päikesega vaadeldes vastu päikest on pahem näha kui päri päikese kiiri.

Õhust vaatlemisel võib hobuste värvid jagada heledaiks ja tumedaiks. Esimeste hulka kuuluvad: valged ja helehallid hobused; teiste hulka — mustad, kõrvid ja punased hobused.

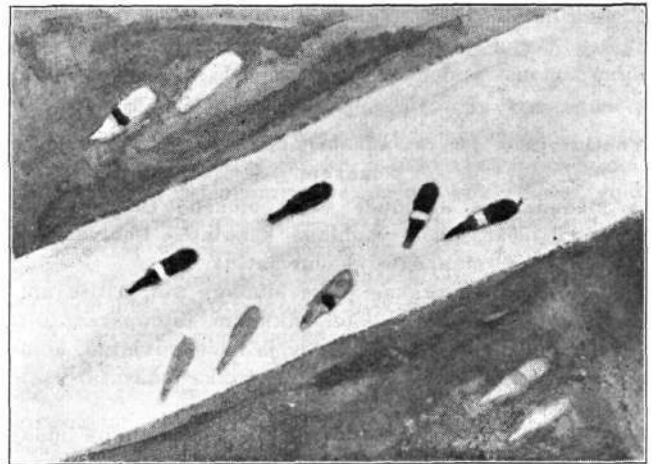
1000—1200 meetri kõrguselt pilves ilmaga heledas riides ratsanik tumedal hobusel paistab tee peal (või teisel heledal foonil) musta ribana, mis oma kujult on pudelitaoline. Musta riba keskel on valge täpp. Selle pudelitaolise kuju kontuurid on väga hästi nähtavad. Päikesepaistelise ilmaga paistab ratsanik välja samuti; lisaks tuleb veel vari, mille kuju oleneb asetusest ratsaniku suhtes.

Ratsanik heledal hobusel ja heledal foonil võib pilvise ilmaga jääda koguni tähele panemata või on märgata õrnalt väljapaistva ribana. Päikesepaistel võib ratsanik fooniga ühtuda, kuid selgesti nähtavaks jääb ikkagi tume vari.

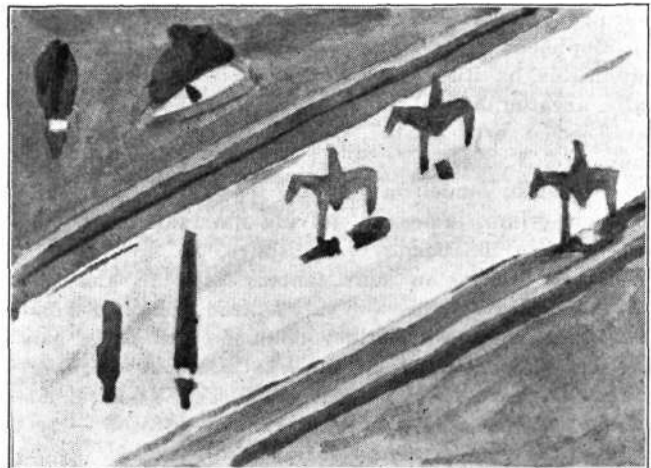
Väikesed ratsagrupid on samuti nähtavad kui üksikud ratsanikud, kuid selle vahega, et mitut ratsanikku on kergem tähele panna kui üksikut. Näiteks 1500 meetri kõrguselt suvel või 2000 meetri kõrguselt talvel võib üksik ratsanik jääda tähelepanematuks; ratsanike grupp samalt kõrguselt paistab juba hästi silma. Õhuülesvõtete abil võib leida üksiku ratsaniku kõrgemaltki.

Vaatluse kõrguse suurenemisega hobuse kontuurid lähevad segasemaks ning muutuvad pikergusteks täppideks sel juhtumil, kui hobuse värv ja foon üksteisest erinevad; kui aga need ühtuvad — siis ei ole peagu midagi näha.

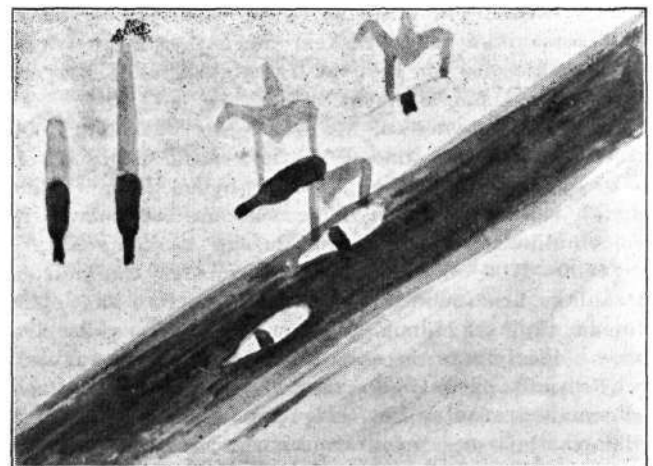
(Järgneb.)

Suvel 1000 meetri kõrguselt pilves ilmaga lennukilt pildistatud ratsanikud

Seesama — päikesepaistelise ilmaga

Seesama — päikesepaistelise ilmaga

MOODSAD RELVA D

„Ei iialgi enam sõda!“ — see ei olnud mitte ainult kogu maailma patsifistide hüüdsõnaks pärast maailmasõda. Häving, mille osaliseks sai inimkond maailmasõjas, sundis riike, rahvaid ja nende valitsejaid otsima abinõusid sõjariistust kokkupõrgete vältimiseks. Loodi Rahvasteliit kui rahvaste vahele tekkivate konfliktide rahulikul teel lahendamise kõrgem ja viimane mõjukas instants.

Maailmasõda näitas, et moodne tehnika loob relvi, mille hävitamisjõud ületab igasuguse kujutelmaga. Seepärast hakati pidama desarmeerimiskonverentse moodsa relvastuse piiramiseks ja säärase seisukorra loomiseks, kus ühe riigi üleolek relvastuselt ei vii kiusatusse tungida kallale teisele, et panna maksma oma hegemoonia.

Inimkond, nagu kinnitavad oma teoseis silmapaistvamad riigimehed, januneb kirglikult rahu. Riigime-

hed unistavad päevast, millal rahvad loovuvad relvade jõust. Kuid kunagi pole inimkond sellele intensiivselt töötanud uute, veel hirmsamate relvade leiutamise alal kui just ajal pärast maailmasõda. Vaevalt oli möödunud esimene rahuaasta, kui teatati uute, võimsate relvade leiutamisest. Kuid siis lohutati, et tehnika areng loob niisuguseid vahendeid, mis sõja teevad võimatuks. Mõni aasta hiljem ei olnud sellest lohutusest enam jälgegi, vaid kinnitati, et leiutatakse relvi, mis lühendavad sõja kestvust, kuid muudavad seda hävitavamaks kokkupõrke. Ja nüüd, praegusel ajal, võib ameeriklane E. S. Milton, sõjaliste vahendite ja relvade tunnustatud konstruktor, oma raamatus kirjutada vähelohutavalt: „Igapäev leiutatakse uus sõjamasin.“ Tõenduseks annab ta üksikasjalise ülevaate uutest leiutistest, mis juba astunud sõjajõudude teenistusse või mis vähimalt tulevikusõjas võetakse tarvitusele. Toome kokkuvõtte sellest ülevaatest.

Juba on leiutatud veekindel püssirohi, mida ei riku niiskus. Edasi — püssirohi, mille plahvatamine ja põlemine sünnib nähtamatult. Järelikult ei saa enam laskeleegi järele teha kindlaks laskurahelike ja patareide asukohta, samuti ka mürskude tabamiskohti plahvatamisleegi järele. Valmistatakse lennukite pomme kaaluga kuni kaks tonni; need pommid on laetud lõhkeainega, mis ületavad ekraasid purustamisjõu ja mis võivad hävitada terveid linnaosi. On granaate, mis lõhkevad pörgates vastu veepinda. Sarnaseid granaate tarvitatakse võitluses allveelaevade vastu. On gaase, mis momentaalselt surmavad iga elava olevuse; nende gaaside vastu ei ole seni leiutatud ühtki kaitsevahendit.

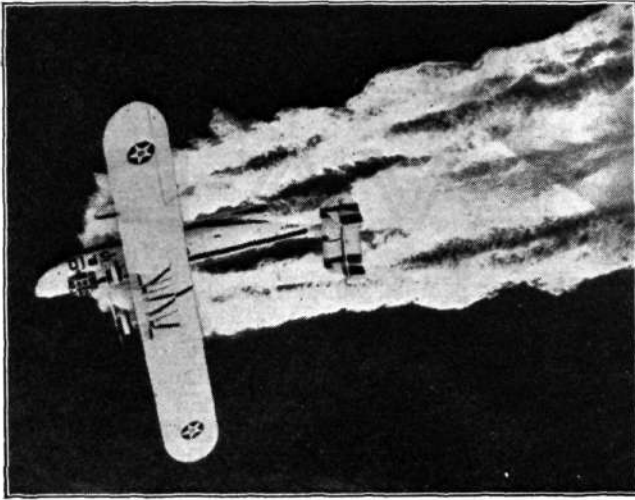
Briti sõjalised eriajakirjad teie teate, et Prantsusmaal on konstrueeritud maailma suurim kahur, mille kaliiber 52 sm, kaal 45 tonni ja toru pikkus 8,5 meetrit. See kahur paiskab 15,4 meetertsentnerilise mürsu 18 km kaugusele. Hiigelkahur monteeritakse 265 tn raskele alusele ja seatakse üles Alpides, Vahe mere kalda kaitsmiseks.

Ameerika Ühendriikides on ehitatud laevakahurid, mis tonnilise mürsu lennutavad 40 km kaugusele. Laevastikud ei näe üksteise mastitippegi, kuid ameeriklaste pommid tabavad. Tuld juhatakse lennukeilt, mis on nii võrd kõrgel, et neid ei näe isegi kiikriga. Lennukid on varustatud traadita telefoniga, mille abil sünnib laevastiku-patavahendite tulejuhtimine. Seepärast siis varustabki USA isegi keskmise suurusega lahinglaevu katapultidega ja angaaridega hüdroplaanide jaoks.

Väga tähtis leiutus on tehtud õhukaitse alal. Patavahendeid varustatakse aparatuuriga, mis kahureid seavad sihile elektri abil ja tuld juhivad ning korrigeeri-

Moodne ameerika kahur tulistamas.

Lennuk suitsukatet loomas

vad automaatselt. Niisugust aparati käsitab ainult üks mees, kelle ülesandeks kaugusmõõtja juhtimine vaenlase lennukile. Niikaua kui lennuk on vastava kiikri nägemispiirkonnas, võib patarei teda kergesti tabada, lastes minutis 72 mürsku. Öösel võetakse kaugusmõõtja asemel tarvitusele eriline aparaat, mis läkitab välja nähtamatuid kiiri. Niipea kui need kiired tabavad vaenlase lennuki, saab see nähtavaks vaateleja peeglis. Vaatelejal ei ole siis teha muud, kui hoida lennuk oma vaatepiirkonnas, muu kõik sünnib automaatselt, sest kahurite juhtimine on elektriliselt ühendatud sihiootsija reguleerimismehhanismiga.

Suurtes militaristlikes riikides käsitletakse õige põhjalikult raketimürskude probleemi. Tegemist on peamiselt küsimuse lahendamisega, kuidas neid mürske heita võimalikult kõrgemale, kus õhukihtide vastusurve väiksem, mistõttu mürsud saavutavad suurema kauguse. Raketimürsk sisaldab lõhkeaineid, mis plahvatahes viivad mürsu edasi. Seega suureneb mürsu kiirus ja ulatavus lennul. Katsed Ühendriikides ja Prantsusmaal oleval tõendanud, et raketimürskudega on võimalik pommitada ja gaasitada linnu ja maa-alasid sadade kilomeetrite kauguselt.

Õige tähtsat osa etendavad tulevikusõjast tankid. Viimistletud tank kujutab endast liikuvat kindlust, mis isegi raskemal maastikul kihutab raudteerongi kiirusega ja saavutab samasuguse efekti kui tosinad tanke maailmasõjas. Ta ujub veel, laseb gaasi ja võib udustada terveid sektoreid. Ta rasked kahurid ripuvad eristatav vedrudel, nõnda et masina kõikumine ei mõjuta laskesihiti ja kindlust. On koguni meeskonnata tanke, mida juhitakse elektri abil ja mis võivad tungida sügavasse vaenlase rindesse, tulistades ja eristades gaase. Niisuguse relva vastu on ainsaks hävitamisabinõuks raske lennupomm.

Arenevad jõudsasti tehniliselt ka allveelaevad. 3600-tonniline Briti allveeristleja „X I“ on võimsamaid relvi. Ta on peagu kaks korda nõnda suur kui suurimad Saksa allveelaevad maailmasõjas. Allveeristleja kii-

rus on erakordselt suur — vee peal 22 meremiili tunnis. Ta relvadeks on neli 14-sm kahurit, mis paariviisi paigutatud keerlevaisse tornidesse ahtris ja vööris. Laeva pikkus 107 ja laius 9 meetrit. Meeskonnas 120 meest.

Ja siis juhita lennuk. Tolle õudse relva kohta kirjutab Inglise kol. Robertson: „Inglismaale asunud end. Ungari ohvitser Tihany leitutas piloodita lennuki, mida võimalik juhita saata vastu vaenlase lennukile ja mis jälgib iga vaenlase liigutust. Lähenenud ohvrile teatud kaugusele, paneb aparaat plahvatama suure laadungi lõhkeainet. Kuna niisugusel masinal puudub lenduri kabiin, võib ta lennata kiiremini kui ükski pommlennuk ning röövlinnuna jälitada oma ohvrit, kes asjatult muudab suunda ja kõrgust: automaatne vaenlane ei puhka enne kui ta vastane on hävitatud. Lennuki esiosasse on monteeritud õhutorpeedo, kuna masinat juhib vabaltliikuv fotoelektriline aparaat. Kui jälitav lennuk kaob selle aparadi nägemisväljalt, võib kaamerat elektrilainete abil uuesti juhtida sihtmärgile, mille järele lennuk võtab jälle õige lennusuuna. Lennuki tegevust ei takista halvad ilmastikuolud: teda võib kasutada vihma ajal, udupilvedes ja öösel.“

Robertson arvab, et niisugune fotoelektriline kaamera on tähtsaim leiutus aviatsiooni alal ja teda võib rakendada ka rahuaegse elu teenistusse, kuna ta abil on võimalik vältida lennukite, laevade, raudteerongide ja jõuvankrite kokkupõrkeid.

Kuid on käimas katsetamised veel teissuguste maa- ja õhurelvadega. Nii teab „Daily Express“, et Jaapanis on leiutatud eriline torpeedo, milles ruum inimesele, kes torpeedo juhib sihile, kus see plahvatab hirmsa jõuga. Loomulikult, et esimesena hukub juht. Siis oleval Jaapanis leiutatud veel tiibadega granaat, mille õhus juhib sihile jällegi inimene. Granaadi tagumisse ossa on paigutatud hiiglaajuline lõhkeaine, mis plahvatab põrgates vastu takistust. Niisuguse granaadiga oleval hõlpus hävitada terveid väeosi.

Ei ole enam uudiseks seadeldised lennukite startimiseks ka keskmise suurusega lahinglaevadel ega edukad katsed mitte ainult väeosade, vaid ka kahurite transporteerimisel lennukile. Lisaks sellele tuleb nüüd väike allveelaev, mis konstrueeritud Jaapanis. Seda kääbuslaeva võib lasta vette igalt lahinglaevalt ja ka suuremalt allveelaevalt. Kääbus-allveelaeval on väike meeskond, kes juhib oma tapamasina vaenlase laevastiku keskele ja laseb torpeedoga põhja mõne suurema vaenlase laeva. Nämetatud relvade kõrval oleval jaapanlased leitud gaasi, mis mitte ainult ei surma iga elava olevuse, vaid hävitab ka ta keha.

Ei ole usutav, et Miltoni raamat ja ka üksikud eriajakirjus vilksatanud teated haaraksid kõiki neid leiutisi, mis viimasel ajal tehtud sõjaliseks otstarbeks. Ei või keegi teada, mis hetkel sünnib keemikute ja tehnikute laboratooriumides ja kabinetites.

Vaene inimkond, tema januneb küll rahu, kuid inimõistus töötab väsimatult uute hävitamisvahendite leiutamisel!

J. A.

TUULEPÄÄ"Ä" VESKI

Läbi hõreneva männistiku, kus oli tunda hooti sa-
kutavat meretuult, nägin ma esmakordselt kadak-
mättalist, kõrbenud nõmme. Nägin ka teda. Nagu
hallist metallist koonus seisis ta, kandes peas rasket
kiivrit. Ta oli rajatud saare kõrgemale künkale. Siin
ristlesid nelja ilmakaare tuuled... siin oli eredam
päikesepaiste ja valjem tormi ulmine. Mõisa pargist
lahutas teda põuast värvitu ja elutu madalik, millele
nagu lõngaotsi oli korratult pillutud rohelisi kadaka-
puhmaid. See kõik meenutas miniatüürselt mägestiku-
orgu, mille külgi katavad laiguti metsaribad. Veski
oli valitseja ümbruse maastiku vormide üle. Isegi mõi-
sa varemed, mida piirasid vanu kindlusmüüre järele-
aimavad paeaiad, asusid alamikul. Veski oli tiibadeta.
Vaid üks konts nagu murtud käsivarre nukkk tungis
otstarbetult katuseääre alt esile. Meie tutvumispäev
oli kristallina puhas ja Tuulepea veski jäi mulle eriti
meele.

*

Leitsak-palav südasuvine päev kaldus õhtule, kui tu-
lin saare itta ulatuvalt neemeseljäandikult. Rannad vä-
risesid lubjakivi valenduses ja keskmisel kõrgendikul
olid mürkrohelistel kadakad valguse keemises kaotamas
värvi. Nagu vana armsat sõpra silmitsesin tohutut
paekivist koonust. Siis jutustati mulle lugu Tuule-
pea veskist.

Palju aastakümneid tagasi, millest vaid pajata-
vad pargi kolme-mehe-haarde-jämedused tammed, juh-
tus, et Kassari mõisa omanik parun Skruève elas üle
avariid Klibukuival. Oli pigimust öö, hävitav torm ja
veel mustem hirm sõitjate südames. Talupoeg Eisma
Joosep tõi merehädalised leetseljandike ja veealuste
kivide kiuste tormi kaisutusist randa. Joosep tundis
end sel tunnil isandana elamustest lõdiseva paruni ees.
Ta oli aeglane oma loomult, kuid tugevam ja taibukam
kui tavaline mõisa teomees.

Ma lasen su vabaks," ütles härra, „ja annan sulle
kulda.“

Venitades vastas Joosep:

„Tahan maad!“

„Annan sulle parima talu külas!“

„See on Sepa Mardi käes.“

„Ajan ta uuele kohale.“

„Ei... See maa on juba mitmendat põlve ta sugu-
võsa oma.“

„Mida sa siis tahad?“ päris härra imestununa.

„Härra ehk annab mulle Tuulepea künka.“

Parun naeris ja kinnitus oma usus, et talupoegade
juhmusel pole piire.

„Saad igaveseks ajaks.“

„Ma ehitan sinna veski,“ lisas Joosep.

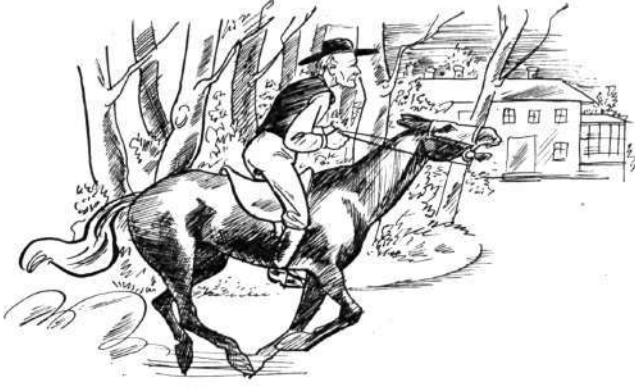
Päritolult saarlane Eisma Joosep omas sitkust
nagu ta kodumaa kadak. Kaks aastat möödus ja Tuule-
pea künkale kerkis paekivist veski — kõrge kui tu-
letorn. Ta varjas kõik ümbruskonna väikesed puuves-
kid ja isegi mõisa torniga härrashoone. Õhtuti säras
ehas veski kiiver peagu verisena ja kloostri aknale
sarnanevast avausest paistis tuli võidutsevana üle
saare. Rahvas armastas Eisma Joosepit ja penikoor-
mate tagant veeris puutelgedega vankreid Tuulepeale,
et tuua oma väheseid teri Joosepi veskile. Mõisas aga
idanes kadedus ja lõi lõkkele ahnusleegina, kui suri
vana parun.

See sündis viis põlve tagasi.

*

Neemederikkad on siinsed rannad, nagu hambuli-
sed möögaterad jooksevad kitsad kliburibad merre.
Nad lõpevad kiviräbuste jämedate peadega nagu pael-
ussid. Sageli, kui oli pilvis päevi ja meri läikis tuhmi
tinapeeglina, ma armastasin istuda rannal ja vaadelda,
kuidas lained murdusid pooleks nende neemede tippu-
del. Mu sinne sõber jatkas jutustust Tuulepea veskist.

Tuulepea veski asutamise lugu ei mäletanudki pal-
jud enam, kui nooreks peremeheks sai Eisma Jaan. Ta
oli vabaduses sirgunud perekonna tugev võsu — pisut
kongus ninaga, kuid imeterava pilguga mees. Teda ar-
mastati nagu ta esiisadiki, ent Jaan kandis endas
suurt pahet — upsakust. Kaks põlve olid Eismad või-
delnud oma veski eest. Aast-aastalt oli korjunud ves-
kile rida vähemaid koormatusi, kuid need ei takistanud
jõukuse kasvu. Veski rajamise ajast asutatud põhi-
õigused aga säilisid. Jaan oli erinev oma isadest. Ta
tahtis elada härrana, käis sageli mandril. Ta kutsus
endale külla linnast võõrailt mailt saabunud mehi,
kes kandsid saarele värsked tuulepuhanguid läänest.
Nõnda ta tundus umbrohuna, hädaohtliku ohakana
mõisnike silmis. Parun ja kirikuõpetaja manitsesid
Jaani alandlikkusele. Asjatud olid nende püüded —
Jaani veri võnkus liialt tugevasti, Nagu protestiks ta

sõit's ühel päeval mõisa õuest läbi ratsul — uhkema kui neid leidis Skruuevede tallides. See oli pasunahüüd sõjaks. Noored parunid otsustasid talupoja ülbusele panna piiri. Muilgi põhjusil, kas või rahutusesemene külvajana külla, oli Jaani tarvis taltsutada. Ja tõesti oli Tuulepea veskituba kohaks, kus talupojad võisid julgesti mõtteid mõlgutada ja lausuda vihasõnu sundijaile. Igas vastuhakus, igas tõrkumises nähti mõisas Jaani vaimu. „Tuulepea kulliks“ hüüti Jaani ja aukartusest minevikus antud sõna ees ei tahtud teda otse rünnata. Mõis andis end aga teisel tunda. Panti maksuma keeld Tuulepea veskil vilja jahvatada. Kirikus kuulutati, et Eismad eksivad pühakirja vastu. Nad ei austa oma isandaid ega eia jumala meelepärastel vagaduses ja alandlikkuses. Jaan oli raevus ja mõisamehed valvasid teel, et takistada kaugemaltki tulijaid veskilisi.

Saabus päev, millal veskikotta astus opman.

„Härra laseb öelda, et ta sügisest peale nõuab maa eest renti,“ lausus mõisamees.

„See maa on juba neljandat põlve Eismade käes ja meie tasume kümnist ainult jumalale ning kroonule,“ pöörutas Jaan.

„Härra laseb öelda, et tema on maa omanik meie seaduste järgi. Vana Eisma Joosep sai Tuulepea künka kingituseks oma eluajaks. Joosep oli vaga mees. Ta päästis härra elu. Tema järeltulijad pole teinud midagi mõisa heaks... on ainult hässitanud rahvast.“

„Vale. Joosep oli maa omanik samuti kui härra mõisa omanik.“

„Kõigil talupoegadel on nende maad vaid isandate armust,“ naeris opman.

Kuulnud rendisumma suurust süttis Jaan, tugevam ja palavaverelisem kui mõisamees. Ägedushoos ta viskas opmani veskist välja ja too läks longates mõisa. Jaan ei vandunud küll kohe alla, käis õigust nõudmas kõigis kroonukohtuis, kuid aasta möödumisel pidi ometi maksuma. Täis purevat viha ta istus kuude viisi tühjas veskitoas ja nagu protestiks süütas katuse all oleva toa akendes suured tuled. Need paistsid Hiiu- maale ja kaugele merele. Koguni kardeti, et nad meelitavad purjekaid õigelt teelt kõrvale ja põhjustavad laevahukke. Jaan paranes saadud löögist, ja et protsessimisega ta kuulsus oli tunginud Hiiu- maale kaugeimais-

segi soppidesse, siis polnud tal veskilistest puudust. Ta vilistas koguni lõbusatujulisena, kui tasus mõisale koormavat renti. Uus pikne aga tõusis, kui mõisas sai teatavaks, et Eisma Jaanil on suhteid ühe mõisapreiliga. Oli see tühi kuuldus või oli see tõde — ei tea keegi. Noorte junkrute veri aga kees üle.

Järgnev talv tuli lumerohkena ja raske pakasega ning nälginud hundikarjad Hiiu- maal ei jätnud isegi lautades loomi rahule. Oli põhjust korraldada suur ajajaht, kust Eisma Jaangi ei puudunud. Heatujulisena ta sõitis varahommikul koos parunite ja saarerahvaga Hiiu- maale. Raskena maale langeva talveõõga toodi Jaan koju. Ta oli olnud liig agar kihutama ja sattunud tulistajate tee- le, saanud kogemata laengu kukla. Nõnda rääkisid toojad ja jahilised. Saarerahvas aga uskus kümneid aastaid, et Jaan salakavalalt tapeti. Nüüd oli veski nõrgestatud. Ta hingitses nagu naabruse talu- onnidki elu ja hääbumise vahemaal. Peremehena jäi Tuulepea veskile koos emaga aastane poisike — Jaak.

*

Oli üks mu ärasõidueelseid õhtuid. Meri, kaotanud oma türkiissinise värvi, uuristas tuhkallina kaldaid. Selgi tunnil, kui tulin jumalagajätkuks Tuulepea künkale, tuul kiunus võidu hämarusega veski kupli all. Nagu ämblikuvõrguga kaetuna värviteravuse kaotanud kadakate lagendik paindus — roomas. Ja tuul — täis rõõmu oma tasandamistööst — tormas merele. Istusin oma saaresõbraga talutoas ja jõime viina. Mere raske kohina kõrval kuuldus läbi suletud akendegi Tuulepea veskimäelt tormi kaebavat kiunumist.

Mu kaaslane jutustas:

Veski-Jaaku õppisin tundma ta vanaduspäevil. Ta oli veider rauk saarel — lühike, hõbevalge habemega vanamees. Kõik uskusid, et ta on arg ja tegutsemishoota. Kord või kaks aastat tuli ta külla oma kõrgeist veskikambrist — seepärast ta ei saanudki kiidelda poolehoiuga talurahva hulgas, mis omakord oli üheks veski allamäge mineku teguriks. Ma mäletan üsna selgesti Veski-Jaaku. Ta tundus oma käitumises heasüdamliku vanamehena, kuid silmadest kiirgas kalkus. Täismehena ma ei uskunud enam, et Jaagu soontes ei voola Eismade verd. Elasin kaasa pakaseid ja tormiseid päevi, millal Jaak hulkus oma paadiga merel. Ta oli osavaim kalur angerjate püüdmises ja kavalaim kütt hüljeste tapmises. Ta ei rääkinud millalgi oma merel veedetud tundidest ja üleelatud vaevadest. Ta elas erakuna. Vaid suur punane arm ta palgel andis tunnistust ühest heitlusest inimese ja looma vahel, milles inime tuli võitjaks.

Nõnda elasid aastakümned veski ja küla teineteise kõrval — kuid võõrainana. Jaak suutis õiendada rusevaid koormusi, kuidas — see jäi mõistatuseks. Ühel päeval aga levis mässulainena külas teade, et Tuulepea veskis tuleb oksjon. Kas kõrgeid maksud, viljavaesed aastad ja vähesed veskilised said Eismadest võidu? Oli palju neid, kes ei uskunud, et Jaak laseb müüa auväärse veski. Mitmed olid valmis vanduma, et Jaagul on korralikke hoiusummasid pangas. Jaak ise oli ra-

hulik ja mõnusatujuuline, nagu varemgi. Ta tundus saarerahvale mõistatusena.

Oksjonipäevale eelnev öö oli vihma- ja tuulerikas. Mõisa pargis murdus paar igivana harulist tamme keskelt pooleks ja korraga hakkasid Tuulepea veski tiivad metsikult tiirlema. Nende vingumine oli tugevam kui torm. Siis kostis mastide murdumisele sarnanev ragin ja purunenud tiivad leiti hommikul kadarikus. Veski oli öö jooksul muutunud varemeks, sest kividki olid pääsnud valla aluselt ja purustanud seadeldise. Üks neist lebas trepikojas, sulgedes ukse.

*

Sügissuvises päikesepaistelises päevas moodustasid puud raskeid varje, kui ma sõitsin veskimäelt alla parki. Tee viib läbi mõisa — vihmast peagu valgeks pestud varemete. Mõlemaile — Tuulepea veskile ja mõisale — on ajalugu pöörnud kurva lehekülje. Mida lähedamana tundub veski võimas paekoonus — seda kaugemale taganeb mõis. Temagi lõpp oli traagiline — nii rääkis mu küüdimees. Maailmasõja päevil oli üks noor parun Skruève võidelnud sakslaste poolel. Ta koju saadetud kiri sai reetjaks ja mõis konfiskeeriti võimude poolt kui äraandja varandus. Ja aastaid tagasi hävitas tuli selle, mis jäi järele rüüstajaist sõdureist.

Kui hiljem puhus vinge meretuul, mulle meenus jälle Tuulepea veski valguseküllasel kadarikul nõmmel.

Edgar V. Saks.

Sügishooajaks soovitame kaitseliidu kirjastusel trükist ilmunud

ÜLEVAADE EESTI VABADUSSÕJAST 1918—1920.

Koostanud kolonel-leitnant Jaan Maide.

488-leheküljeline heal paberil, 19 selgitava skeemiga varustatud raamat annab seni esmakordselt ilmuvana täielise ülevaate meie riigi tekkimisloo heroilisimast ajajärgust, käsitades üksikasjaliselt Vabadussõja tähtsaimat tegevusala — lahingtegevust.

Raamat, jagunedes kahte peassa, annab oma esimeses osas ülevaate neist olukorrist ja tegureist kaugemast ja lähemast minevikust, mis tõid eesti rahva iseseisvuse ja vabadusvõitluse. Teine osa käsitleb Vabadussõja operatiivtegevust selle tähtsamate operatsioonide kaupa.

Raamat on saadaval kõigis raamatukaupluses üle maa, kaitseliidu malevate staapides ja kaitseliitlaste tarvete laos.

Hind Kr. 3.50.

TALLINNA MAJAOMANIKKUDE PANK

HARJU T. 29. TELEF.: JUHATUS 443-67, KODUNE KESKJAAM 427-49.

AVATUD IGA PÄEV KELLA 9—2.

Pank võtab raha hoiule jooksvale arvele ja tähtaja peale igasugustes summades ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib vekseid, — annab laene, toimetab kõiksugu pangaooperatsioone. —

Rahasaatmine kõikidesse Eesti linnadesse ja rahvarikkamaisse kohtadesse.

Linnamaksude vastuvõtmine.

Peale selle toimetatakse pangas majade ja muude varanduste kindlustamist tule, varguse ja muude õnnetuste vastu ja võetakse Majaomanikkude Seltsi liikmeid ja liikmemaksu vastu.

Juhatus.

KIVITRÜKK
OFFSETTRÜKK
RAAMATUTRÜKK
RELJEEFTÖÖD

TALLINNA KIVITRÜKIKODA
R. TOHVER & K^o
VENE TÄN. 16, TELEF. 434-07